
Jose Miguel Etxeberria Alvarez *Naparraren* desagertuari buruzko txostena. 1980ko ekainaren 11n desagertu zen

---

EHUko Giza Eskubideen eta Botere
Publikoen UNESCO Katedra

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Departamento de Historia del
Nuevo Estado
Organización de las Naciones Unidas
para la Educación,
la Ciencia y la Cultura

Giza Eskubideen
eta Botere Publikoen (UPV/EHU)
UNESCO Katedra - Cátedra UNESCO
de Derechos Humanos y Poderes
Públicos de la UPV/EHU

Jon-M. Landa (zuz.)
Enara Garro (koord.)
Bertha Gaztelumendi
Mikel Anderez
Iñigo Gordon
Uxue Martín

2020ko otsaila

Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiaren
enkarguz egina

Euskadi, auzolana

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

Aurkibidea

Sarrera	5
I. <i>Naparra</i> kasuaren historia.	7
1. José Miguel Etxeberria, “Naparra”ren desagerpena.	8
2. Erreibindikazioak.	9
3. Batallón Vasco Español (BVE).	10
4. Desagerpenari buruzko hipotesia.	11
5. Frantziako ikerketak eta ibilbide judiziala (1980-1982).	13
5.1. Euskal errefuxiatuei buruzko ikerketak eta Jose Arzuagaren (“Solomo”) atxiloketa.	14
5.2. Batallón Vasco Españolak bahitu eta hil zuela dioen hipotesiarekin erlazionatutako ikerketa-eginbideak.	14
6. Espainiako ikerketak eta ibilbide judiziala (1999-2004).	15
6.1. Familiak kereila jartzea eta Espainian prozedurari hasiera ematea.	15
6.2. Erregu-eskaera Frantziari.	16
6.3. Polizia Judizialaren eta Guardia Zibilaren txostenak.	16
6.4. Kereila-jartzaileek eskatutako lekuko bidezko froga ukatzea.	18
6.5. Prozesua largestea eta behin-behinean artxibatzea.	19
7. Auzitegi Nazionalean prozedura berriz irekitzea eta gaur egungo egoera (2016-2019).	22
7.1. Jarduketak berriz irekitzea.	22
7.2. Landetan egindako bilaketan ez zen ezer aurkitu.	23
7.3. Auzia gaur egunean.	25
8. Aitorpen instituzionala, berandu eta ez nahikoa.	27

II. Azterketa juridikoa.	29
1. Sarrera eta erreferentziazko testuingurua.	30
2. Giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean desagertze behartuak ikertzeko betebeharra: Nazio Batuen estandarrak.	31
2.1. Biktima estatusa onartzea: erantzukizun penala eta erreparazioa.	31
2.2. Egia jakiteko eskubidea.	32
2.3. Erreparazio osoa lortzeko eskubidea.	32
3. Desagertze behartuen alorreko Europako estandarrak, eta Estatuak ikerketa eraginkorra egiteko duen betebeharra.	33
3.1. Ikerketa eraginkor bat egin beharra, bizitzeko eskubidea errespetatzen dela adierazten duen prozesuko berme gisa (GEEHren 2. art.).	33
3.2. Ikerketa eraginkorra egiteko betebeharra tortura edo tratu anker/umiliagarriak debekatzeko berme gisa (GEEHren 3. art.): ondorioak biktimaren senideentzat.	36
3.3. Desagertze behartuen kasuan estatuarteko lankidetzan aritu beharra.	38
III. Ondorioak eta gomendioak.	41
Kontsultatutako dokumentuen zerrenda.	44

Sarrera

Txosten hau Euskal Herriko Unibertsitateko Giza Eskubideen eta Botere Publikoen Katedrari eskatu zion egiteko Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubideen, Bizikidetzaren eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiak, bi erakunde horiek sinatuta duten lankidetzaren hitzarmenaren esparruan. EAEn motibazio politiko-ko indarkeria-egoeran izandako giza eskubideen urraketen kasu enblematikoei buruzko ikerketa-ildoak gauzatzeko eskatu ere.

Txostenak oinarritzko hiru atal dauzka: gertaeren deskribapena, jarduketaren judizialen azterketa juridikoa eta amaierako zenbait ondorio eta gomendio. Txostenaren asmoa ez da izan egitateak behin betiko argituko dituen ikerketa bat egitea –horretarako ez baitu Katedrak ez eskumenik, ez ahalmenik–, baina bai gaiaren egoerari buruz ahalik eta bilketa fidagarriena egitea, eskura dauden iturriak kontuan hartuta.

Agiri hau Bertha Gaztelumendi, Mikel Anderez, Iñigo Gordon eta Uxue Martin Katedraren ikertzaileek egin dute, Enara Garro irakasleak koordinatuta eta Jon M. Landa irakaslearen zuzendaritzapean.

I

Naparra kasuaren historia

---

1. José Miguel Etxeberria, *Naparraren* desagertpena

1958ko apirilaren 14an jaio zen Iruñean Jose Miguel Etxeberria Alvarez *Naparra* edo *Bakunin*. Hiri horretako Jesuiten ikastetxean ikasi zuen. Nafarroako Ikasleen Batzordeko kide izan zen, zeinak frankismoaren kontrako jarduerak egiten zituen. Irakurle grinatsua zen, eta garai hartan Trotski eta Bakuninen testuak zituen irakurgai ia bakarrak. Franco hil ostean, LKlra hurbildu eta gero eta denbora gehiago eskaintzen hasi zen jarduera politikoari, eta, azkenean, bertan behera utzi zituen ikasketak. Geroxeago, ETAm-ren Bereziak komandoetako kide egin zen, eta erakundea bereizi zenean ETAm-n¹. sartzea erabaki zuen. Handik gutxira, ordea, 1978ko amaieran, ETAm uztea eta Komando Autonomo Antikapitalisten kide egitea erabaki zuen, alde batetik ETAn erabakiak hartzeko zegoen egitura hierarkikoarekin ados ez zegoelako eta, bestetik, ideia libertarioagoak zituelako. Garai hartakoak dira *Naparra* edo *Bakunin* ezizenak.

1978ko abenduan Lapurdin errefuxiatu zen, Altsasun Komando Autonomo Antikapitalistek ustezko kide bat atxilotu ostean *El País*², egunkariak argitaratutako informazioaren arabera, poliziak ez zuen lortu Jose Miguel Etxeberria Nafarroako herri horretako sarekadan atxilotzea, eta muga pasatzea lortu, eta Lapurdin jarri zen bizitzen. Frantziako Estatuko bizileku-baimena lortu zuen han. Eta errefuxiatu politikoaren estatusa emateko ere behin baino gehiagotan eskatu zion OFPRari (Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides). *Naparrari* Komando Autonomo Antikapitalistak berregituratzeko eta berrantolatzekeo ardura egotzen zaio.

Jose Miguel Etxeberria *Naparra*, Moreno Bergaretxe *Pertur* 1976ko uztailaren 23an Behobian (Hendaia) desagertu zenetik lau urtera, desagertu zen, herri hartatik kilometro gutxira, Donibane Lohitzunen, hain zuzen ere; 22 urte zituen. Dirudienez, eta familiak diotenaren arabera, hitzordu-tranpa bat jarri ahal izan zioten *Naparrari*, Moreno Bergaretxeri gertatu zitzaion bezalaxe. Indarkeria bizia zen bi kasu horiek gertatu zirenean, eta une horretantxe, gainera, Espainiako trantsizioko³ unerik latzenetako bat ari zen bizitzen.

1980ko ekainaren 11n Jose Miguel Etxeberria dirudienez Ziburun zuen hitzordu batera joateko atera zen etxetik. Hauxe da hari buruz dakigun azkena: 14:30ak aldera ikusi zutela bere ibilgailua gidatzen, Simca 1100 marroi metalizatu bat, Baiona-Donibane Lohitzuneko errepidera sartzen ari zela. Badirudi, geroxeago, arratsaldeko 16:00ak aldera ere ikusi zutela Donibane Lohitzuneko Consolation tabernan beste norbaitekin eztabaidatzen⁴.

1980ko ekainaren 18an, Francisco Etxeberria eta Celestina Alvarez Jose Miguelen gurasoek semea desagertu zela salatu zuten Baionako Epaitegian. Hurrengo egunean, ekainaren 19an, Jose Miguelen autoa aurkitu zuten Ziburu inguruan⁵.

Ibilgailua aurkitu eta hurrengo egunean Komando Autonomo Antikapitalistek⁶ komunikatu bat argitaratu zuten eta

---

1 ZABALZA, R. *Voluntarios. Semillas de libertad*, Txalaparta, Tafalla, 2000, 133 y 134 orrialdeak.

2 GOÑI, F. "Desaparecido un refugiado del País vasco francés". *El País*, 1980ko ekainaren 18a.

3 SÁNCHEZ SOLER, M.: *La Transición sangrienta. Una Historia violenta del proceso democrático en España (1975-1983)*, Península, Bartzelona, 2010.

4 Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren 245/1999 Aurretzeko Eginbideak, 3. folioa (I. liburukia).

5 *Ibid.*

6 Hirurogeita hamarrek hamarkadaren amaieran eratu ziren Komando Autonomo Antikapitalistak. Egitura zehaztugabea zuten talde armatu multzo bat izan zen; nagusiki, Komando Bereziak izena zuten ETA politiko-militarraren beso armatuaren zatiketa batetik sortu ziren. Uste da, laurogeiko hamarkadan berrogeita hamar bat lagunek osatzen zizutela Komando Autonomo Antikapitalistak. Ezker abertzalearen sektore batek korronte autonomoetarantz egin zuenean agertu zen Euskadiko Koordinakunde Autonomoa izenez ezagutzen dena eta horren atzetik Komando Autonomo Antikapitalistak. Baina prozesu hori, aldi berean, ezin da langile-autonomia Euskadin bizitzen ari zen esperientzietatik bereizi, zeinak puntu gorena 1976ko martxoaren 3an Gasteizen izandako gertakarietan izan zuen. Diktadura bukatu zenean, optimismo giroa sortu zen gizarte-sektore askotan, eta horrek aldaketa politikoa posible zela pentsarazi zuen. Hala ere, batzarretan sortutako gatazkak konpontzeko erabakitako eredu horrek, hau da, sindikatuak eta alderdi politikoak legezkatzeak, ez zituen asebetete, ideologia zela eta, enpresaburuekin eta erakunde ofizialekin gatazkak konpontzeko ohiko moduetatik harago joan nahi zutenak, eta "borroka armatua" zela iruditu zitzaizkien beren helburuak lortzeko irtenbide egokiena. Hala, 1977an, Talde Armatu Autonomoen Koordinakundea sortu zen "borroka armatuari" ekiteko erabakitik; zenbait taldeen artean ekintza koordinatuak egitea zen

hauxe adierazi: “*Jose Miguel Etxeberria gure taldeko kide aktibo bat da; 78an erbesteratu zen, baina ez dio borrokatzeari utzi, eta horixe dela uste dugu hura desagertzeko arrazoi nagusia*”⁷ (itzulpena da). Idazki horretan Frantziako poliziak kasu argitzeko ahalegin eskasa egin zuela kritikatzeko zuten, ibilgailua hirugarren batzuek aurkitu zutelako polizia-etxe inguruan, *Naparraren* desagertuari buruzko salaketa bat jada erregistratuta zegoenean⁸.

2. Erreibindikazioak

Desagertu osteko hilabeteetan Batallón Vasco Españolak (BVE) bost bider adierazi zuen krimenaren egi-lea zela, eta aldi bakoitzean leku desberdin batean zegoela lurperatuta adierazi zuen⁹.

Naparra desagertu eta hamaikagarren egunetik aurrera BVEk egindako bost erreibindikazio horiek nahas-mendua nola sortu eta iruzurraren eta itxaropen faltsuen joko makabro batek nolakoa izan behar duen erakusten duen eredu on bat izan zirela esan daiteke, helburua Etxeberria non zegoen ezkutatzea izan zuena. Lehenengo erreibindikazioa ekainaren 21ean egin zen, *DEIA* egunkariari egindako dei anonimo baten bidez; BVEk bahitu zuela esan zuten. Hurrengo egunean, egunkariak bere orrialdeetan idatzi zuen komunikatuaren bidez adierazitakoa:

“*Naparra Ziburun (Frantzia) bahitu genuela erreibindikatzeko dugu. Espainian dago. ETaren azken erailketen ondoren, haren patua erabakita dago. Batallón Vasco Español da irtenbide bakarra. Gora Espainiaren batasuna. Batallón Vasco-Español, Esteban Beldarrain komandoa*”.

Handik ia 3 hilabetera, 1980ko uztailaren 3an, BVEren komando batek, *DEIA* egunkarira egindako beste telefono-dei anonimo baten bidez, ekainaren 30an *Naparra* hil eta Xantako inguruan lurperatu (Donibane Lohitzune) zutela adierazi zuen. Hauxe hitzez hitz esandakoa:

“*José Miguel Etxeberria “Naparra” ha sido ejecutado el día 30 y está enterrado cerca de Biarritz, por la zona de Txantako. Nuestros comandos seguirán actuando en Francia contra los terroristas marxistas de ETA y contra instalaciones turísticas del Sur de Francia y Costa Azul. En este orden reivindicamos el atentado contra la Plaza de Toros de Mont-de-Marsan. Volaremos otras instalaciones en el País Vasco-Francés y Costa Azul próximamente y sin avisar*”. Viva la Unidad de España. Batallón Vasco-Español, Comando Esteban Beldarrain”¹⁰.

Jendarmeriak gainetik miatu zuen ingurua, baina ez zuen pistarik aurkitu. Datu horiekin *Naparraren* gorpua aurkitu ezin izan zutenez, Etxeberriaren senitartekoei gorpua aurkitzeko argibide zehatzak emateko eskatu zien bahitzaileei¹¹.

1980ko uztailaren 16an beste komunikatu bat bidali zuen BVEk *DEIA* egunkarira; hauxe zioten han:

“*Naparraren gorpua Txantakon lurperatuta dagoela berresten dugu. Hilaren 8an, Baionako suprefetari gorpua aurkitzeko leku zehatza adierazten duen krokis bat bidali zitzaion postaz Hendaiatik*.”

Badakigu krokisa jaso dela, eta suprefetak Frantziako Gobernuari ere eman diola horren berri. Bide batez, familiari esan nahi diogu ETako terrorista marxistek erailtzen dituztenek edo hanketan tiroak jasotzen dituztenek edo ordaindu dezaketen baino kantitate handiagoko estortsioak jasotzen dituztenek ere, zeinak dirua edonon bilatu

---

asmoa Euskadiko langile- eta gizarte-mobilizazioak babesteko, ikusirik, dinamika politiko eta sindikalen eraginez, gelditzen ari zirela. Ikusi txosten hau: *Bahía de Pasaia (Gipuzkoa) 22 de marzo de 1984, Informe sobre una ejecución extrajudicial encubierta*, Giza Eskubideen eta Botere Publikoen UPV/EHUko UNESCO Katedra, 2019, 4. orr. [argitaragabea].

7 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, op. cit., 3. folioa (I. Liburukia).

8 Ibid.

9 Iñigo Iruin familiaren abokatuak gogorarazi zuen urte horretako ekainaren 21etik abuztuaren 2ra bitartean bost bider hartu zuela bere gain BVEk *Naparraren* bahiketa eta hilketa. Fiskaltzari eta Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 2. Epaitegiari auzia irekitzeko eskatu ziela jakinarazteko komunikabideen aurrean agertu zenean egin zituen adierazpen horiek Iruinek. EUROPA PRESS. “*La familia de José Miguel Etxeberria ‘Naparra’ pide la reapertura del caso 36 años después de su desaparición*”. *El Mundo*, 2016ko urriaren 1a.

10 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, op. cit., 4. folioa (I. Liburukia).

11 RUIZ DE AZUA, V. “El Batallón Vasco Español anuncia que ha asesinado a *Naparra*”. *El País*, 1980ko uztailaren 5a.

---

behar duten errepresalien edo hilko dituzten beldur direlako, horiek ere badituztela gurasoak eta familiak. Kezka-tu al da inoiz ETA horiengatik? Batallón Vasco Español "José María Arrizabalaga" Gora Espainiaren Batasuna"¹².

1980 uztailaren 24an beste errebindikazio bat iritsi zen; orduko hartan, EGIN egunkariaren erredakziora. Telefono-dei baten bidez, BVEren kide zela adierazi zuen pertsona batek hauxe esan zuen:

"Naparraren gorpua hilaren 12ko gauean atera zuten jendarmek Txantako ingurutik. Miarritzeko hiru jendarme izan ziren; bi luze eta argal, 28-30 urte bitartekoak, eta bestea gizona eta handia, 24 bat urtekoa. Horietako bat guardia egiten aritu zen hilaren 13an Miarritzeko Jendarmeriaren atean".

Abuztuaren hasieran, abuztuaren 2an, alegia, EGIN egunkarian beste telefono-dei bat jaso zen, eta berriemaile anonimo batek zera adierazi zuen:

"Naparraren gorpua Daxetik hurbil, 30 bat kilometrotara dagoen San Vicente de Tirost-era eraman zuten Miarritzeko polizia-etxeko hiru jendarmek. Jendarmeetako bat luzea eta handia zen, eta beste biak baxuagoak, 22 bat urtekoak"¹³.

Familiakoek eta boluntario askok, berriz, behin baino gehiagotan miatu zuten Txantxakoko ingurua Ziburun, baina ez zuten ezer aurkitu.

3. Batallón Vasco Español (BVE)

Diktaduraren amaieran, Carrero Blanco almiranteak sortutako Presidentziako Dokumentazio Zerbitzu Nagusiak ideologia ultradun eta militarki trebatutako mertzenario-sare bat sortzen lagundu zuen. Frankismoaren garaiko Espainian babestu ziren neofaxista italiarrak ziren asko; gerora, sare horri esker, talde hauetako kide egin ziren: Batallón Vasco Español (BVE), Aliantza Apostoliko Antikomunista (Tríple A), Antiterrorismo ETA (ATE), Acción Nacional Española (ANE), Grupos Antiterroristas ETA (GAE), etab. Estatuko Segurtasun Zerbitzuak¹⁴ ere, sigla horien azpian kamuflaturik, Bidasoko bi aldeetan ETA guztietako kideen edo jarraitzaileen aurka egin ziren delitu-jardueretan nahastu ziren¹⁵.

Kasu horiek zigorrik jaso gabe geratzen ziren, batez ere egileak ikertzera eta atxilotzera bideratutako polizia-jardunak ez zegoelako; hartara, indartu egin ziren talde parapolizial horiek; izan ere Estatuaren babesa zuten, batez ere Ipar Euskal Herrian.

Eskuin-muturreko talde terrorista horiek bortizki jardun zuten nazionalisten eta ETAko errefuxiatuen kontra, baina baita inolako esanahi politikorik gabeko herritarren kontra ere. Horixe da, esate baterako, Ladislao Zabala eta Ignacio Maria Iturbide¹⁶ Heriotzaren *triangelua* deiturikoan (Andoain, Urnieta, Hernani) hildako zenbaiten kasua. Edo 1980ko azaroaren 23an Hendayais tabernaren aurka egindako atentatua, non bi pertsona hil ziren metrailatuta eta bederatzi larri zauritu. Bik soilik zuten harremanen bat euskal errefuxiatuekin pertsona horietatik guztietatik. Egileek Irungo muga zeharkatu eta ihes egin zuten. Izan ere, mugan Manuel Ballesteros terrorismoaren aurkako borrokarako aginte bakarraz arduratzen zen komisarioarekin erlazionatzen zituen dokumentu bat erakutsi zutelako utzi zieten ihes egiten¹⁷.

---

12 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, op. cit., 5. folioa (I. Liburukia).

13 Ibid. *Naparra* kasuari buruz EGIN egunkariak uztailaren 12an argitaratu zuen kronikaren arabera, suprefeturak ez zuela ez krokisik ez komunikatuari erreferentzia egiten dion gutunik jaso argitu zuen Frantziako Polizia Judizialak.

14 "Jose Antonio Saenz de Santa Maria jeneralaren arabera, atentatu horietako askok Administrazioaren sektore baten (jarduteagatik edo ez jarduteagatik) eta talde neofaxisten laguntza izan zuten". F. SOLDEVILLA, G.: *Héroes, heterodoxos y traidores. Historia de Euskadiko Ezkerra (1974-1994)*, Tecnos, Madril, 2013, 65. orr.

15 MOLINA, F./PÉREZ, J.A. "El monopolio de la violencia ilegítima: Terrorismos paraestatales y brutalidad policial" hemen: FUSI, J.P./PÉREZ, J.A.: *Euskadi 1960-2011. Dictadura, transición y democracia*, Biblioteca Nueva, Madril, 2017, 151-173 orr.

16 1979 eta 1981 bitartean zazpi pertsona hil zituzten eta zigorrik jaso gabe jardun zuten, nahiz eta agintariek nahiz inguruko bizilagunek bazeukaten haien jardueren berri; 1981eko martxoan atxilotu, eta epaitu eta kondenatu egin zituzten. Ikusi: MOLINA, F./PÉREZ, J.A. "El monopolio..." op. cit., 169.

17 WOODWORTH, P.: *Guerra sucia, manos limpias. ETA, el GAL y la democracia española*, Crítica,artzelona, 2002 31-32 orr.

1976ko uztailearen amaieran izan zen lehen aldiz BVEren berri; Eduardo Moreno Bergaretxe Perturren desagerpena eta heriotza hartu zuen bere gain. Oraindik ere argitu gabe dago kasua¹⁸. Gerora, ekintza hori bera Antiterrorismo ETA (ATE) eta Triple A¹⁹ taldeek hartu zuten beren gain. Urte haietan ohikoa zen atentatu berberak talde batek baino gehiagok erreibindikatzeko. Hala ere, denbora gutxi behar izan zen BVE lehen gerra zikinaren bastioi edo ikur bihurtzeko. Aldi horren amaiera, azterketa batzuen arabera, Jean Pierre Cherid-en heriotzak ekarri zuen. BVEren buruzagi eta funtsezko gizonetako bat izan zen, eta 1984an hil zen Miarritzen lehegailu bat prestatzen ari zela. Garai horretan, BVEko militante asko 1983an sortutako Askapenerako Terrorismoaren Aurkako Taldeen (GAL) parte izatera pasa ziren, estatu terrorismoaren edo gerra zikinaren bigarren olatu gisa.

1980. urtea izan zen indarkeria horren urterik odoltsuena. Orain aztergai dugun kasuaren erantzukizuna bere gain hartzeaz gain –hau da, Jose Migel Etxeberria *Naparraren* bahiketa eta heriotza– BVEk Carlos Saldisen ere hil zuen Lezon (Gipuzkoa) urte horretako urtarrilaren 15ean. Hilabete bereko 19an, berriz, bonba bat jarri zuen Alonsotegiko (Bizkaia) Aldama tabernan, eta eztaidaren ondorioz, lau pertsona hil eta beste zortzi larri zauritu zituzten. GAEk (Grupos Armados Españoles) hartu zuen bere gain; BVEren homonimoa zen. Oraindik ere egileak nor izan ziren ez dakigu, eta kasuak argitu gabe jarraitzen du. BVEren beste bonba batek adingabea bi anai-arreba ijito hil zituen Bilbon; neska haurdun zegoen. Ana Teresa Barrueta eta Maria Jose Bravo, horiek ere adingabeak, bortizki bortxatu eta torturatu zituzten hil aurretik, Bilbon (urtarrilaren 9an) eta Donostian (maiatzaren 8an), hurrenez hurren. Madrilen, Yolanda Gonzalez ikaslea torturatu eta hil zuten (otsailaren 1ean); ez zuen lotura politiko nazionalistarik. Urte hartan hogeitatu lagun hil zituzten eskuin-muturreko taldeek edo parapolizialek, inolako zigorrik gabe jaso gabe. Guztira, 40 hildako zenbatu dira BVEren eta haren talde “sateliteen” atentatuengatik²⁰. Kasurik gehienak argitu gabe daude oraindik, eta, beraz, egileek atxilotu gabe, auzipetu gabe eta kondenatu gabe jarraitzen dute²¹.

Sanchez Solerrek honela laburtzen du BVEren jardura:

“Zenbait urtez, ETAREN terrorismoaren aurkako gerra zikina ezkutatu zen Batallón Vasco Español (BVE) izenpean; Latinoamerikako “heriotzaren eskuadroien” antzera funtzionatzen zuen. Euskal Herrian, BVEk bonbak jartzen zituen, erakunde autonomiko eta demokratikoen aurkako atentatuak burutzen zituen, ezker abertzaleko militanteak metrailatzen zituen... Nahieran ibili zen”²².

4. Desagerpenari buruzko hipotesia

Pepe Rey kazetariak *Intxaurrondo la trama verde*²³ izeneko liburuan, BVE talde parapoliziala jo zuen *Naparraren* desagerpenaren ustezko erantzulezat. Familia ere hipotesi horren aldekoa da. *Naparraren* desagerpenaren hogeigarren urteurrenean, ARGIA aldizkariak kasuari buruzko erreportaje luze bat argitaratu zuen; gertakariaren ostean kontuan izan ziren bi hipotesiak jaso zituen²⁴.

---

18 GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA (UPV/EHU). “Pertur kasuari buruzko txostena: gaiaren egungo egoera”, *Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubide, Bizikidetzeta eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusia*, 2017, passim.

19 MORALES, J.L./TODA, T./IMAZ, M.: *La trama del GAL*, Revolución, Madril, 1988, 30-31 orr.

20 FONSECA, C. (koord.)/GARRO, E./MARTIN, J.A./RODRÍGUEZ, J.M. (aholk.). “1960. eta 2014. urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatuaren auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua”, *Eusko Jaurlaritzaren Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia*, 2014, 21. orr.

Txostenean, egileek diote 6 epai (% 15,00) eta behin-behineko 10 largespen baino ez daudela jasota (% 25,00). Gainerako 24 hilketetan (% 60,00), ez dakite kausen egoera prozesala zein den. Gainera, krimen horietako asko Frantzia egin zirela gehitzen dute, eta horrek asko zailtzen duela prozeduren instrukzioa kazetaritza-aipamenez haratago jarraitzea.

21 MORALES, J.L./TODA, T./IMAZ, M.: *La trama... op. cit.*, 19-32 orr eta MOLINA, F./PÉREZ, J.A. “El monopolio... op. cit.”, 168-170 orr.

22 SÁNCHEZ SOLER, M.: *La Transición sangrienta... op. cit.*, 191. orr.

23 REI, P.: *Intxaurrondo. La trama verde*. Txalaparta, Tafalla, 1997.

24 ASURMENDI, M. “*Naparra* afera. Duela hogeitatu urte desagertu zen *Naparra* Iparraldean”. Argia, 2000ko ekainaren 18a. Eskuragarri linean: <https://www.argia.eus/argia-astekaria/1766/duela-hogei-urte-desagertu-zen-Naparra-iparraldean> [azken aldiz noiz sartu: 28/11/2019].

Hipotesietako batek BVERi egozten dio *Naparra* hil izana, eta dio *Escaleras* militante autonomo ohiak hartu zuela parte desagerpenean. Kontakizunaren arabera, Julio Cabezas Centeno *Escaleras* edo Mikel izenez ere ezagutzen zena, Ballesteros komisarioaren eta Jean Pierre Cherid mertzenarioaren esanetara makurtu bide zen eta *Naparraren* heriotzaren erantzule zuzena zatekeen. *Escaleras* hilda dago.

Alderdi horri dagokionez, egokia dirudi Teresa Rilok, Jean Pierre Cheriden emazteak, kontatutakoa gehitzea, *Cherid. Un sicario en las cloacas del Estado*²⁵ izeneko liburuan, haren lehengusu Julio Cabezas *Escaleras* buruz. Julio Erreterian jaio zen 1958. urtean, eta hogeitau urte bete aurretik Komando Autonomo Antikapitalisten kide egin zen. Dirudienez, aurrerago, Ipar Euskal Herrian bizi izan zen, eta, une jakin batean, ihes egin behar izan zuen handik, komando-lagunen errepresalien beldur zelako, eman zioten diru bat gastatu bide zuen eta. Cabezas Pontevedrako familiako etxean gorde zen, eta laguntza eskatu zion haren lehengusu Teresari, Madrileko etxean ezkuta zezan. Jean Pierre Cheridek ezkonlehengusua zertan zebilen jakin zuenean, Antonio Gonzalez Pacheco *Billy el Niño* laguna bidali zion Galiziako ezkutalekura. *Escaleras* atxilotu eta torturatu egin zuten. Handik egun gutxitara, poliziaak Cabezasen lau komando-kide atxilotu zituen, eta Juliori zortzi hilabeteko kartzela-zigorra ezarri zioten talde armatuari laguntzeagatik. Kartzelatik aterata zenean, Madrilen jarri zen bizitzen Rilo-Cherid bikotearekin. Handik aurrera bereizezin bihurtu ziren Cherid eta Cabezas²⁶. Teresa Riloko hauxe idatzi zuen: “*No sé si Julio se convirtió en un confidente de Billy el Niño o si colaboró con el Batallón Vasco Español. Lo ignoro, aunque supongo que trabajó para Jean Pierre.*”²⁷

Bigarren hipotesiak, berriz, bere arma-kideak izan zirela dio desagerpenearen erantzule; garai hartan, ez zen ez ohikoa egoera hori. Izan ere, gerra zikinaren lehen urteetan, hirurogeita hamarrek hamarkadaren erdialdean, eskuin-muturreko taldeek, polizia-zerbitzuak tartean zirela, egindako atentatuen arreta desbideratzen saiatu ziren agintariak, guztia ETako kideen arteko kontu-garbitzeen ondorio zela esanez²⁸.

Naparraren kasuari dagokionez, EFE agintziak landu eta 1980ko ekainaren 28an zabalduz informazioaren arabera, komando autonomoek leporatzen zitzaizkien haien kidea hiltzea, nahiz eta BVEk aurretik bere gain hartuta eduki. Hemen kopiatzen dugu EFE agintziak argitaratutakoa osorik:

“*José Miguel Etxeberria, alias ‘Naparra’ y ‘Bakunin’, ha sido asesinado posiblemente por sus propios compañeros de los comandos autónomos, según ha manifestado a EFE, en Madrid, fuentes de toda solvencia del País Vasco francés. Al parecer, según estas fuentes, José Miguel Etxeberria, desaparecido el 11 de junio del sur de Francia, viajó ese día a Bruselas en compañía de José Luis Arzuaga Amundarain, alias ‘Solomo’, con actual residencia en Burdeos, con el encargo de comprar armas en la capital belga. El Batallón Vasco Español se responsabilizó el pasado domingo, día 22, del secuestro de José Miguel Etxeberria*”²⁹.

Informazioaren sendotasuna eta sinesgarritasuna zalantzan geratzen dira; izan ere, ez zuten argitu informazio horren iturburua zein zen, txosten honen bosgarren puntuan aztertuko dugun moduan Garai hartako prentsak ere ez zion jarraipenik egin berri horri, ikusi ahal izan denez. Horrenbestez, familiak eta Komando Autonomoek gezurtatu egin zuten berria, *EGIN* egunkarian 1980ko uztailaren 17an argitaratu zuten oharrean.

Familiak horri buruz hauxe dio: *Naparrak “ekainaren 11n hitzordu bat zuen norbaitekin, baina ez dago garbi hitzordu horretara joan zen edo ez”*. *ARGIA* astekariaren erreportajearen beste atal batean esaten da ETA militarrek behin baino gehiagotan esan ziola familiari ez zuela zerikusirik izan *Naparraren* desagerpenearekin³⁰.

Komunikabideetan argitaratutakoa eta egin diren kazetaritza-ikerketak ikusita, ez dago ziurtasunik desagertu aurreko orduak nolakoak izan ziren eta non desagertu zen jakiteko. Sinesgarriagoa da, ordea, krimenaren egilea: alde batetik, BVEk behin eta berriz egindako aldarrikapenek, eta, bestetik, CESIDeko agente ohi

---

25 PASCUAL, A.M./RILO, T.: *Cherid. Un sicario en las cloacas del Estado*, Garaje Ediciones, Madril, 2019, 137-152 orr.

26 PASCUAL, A.M./RILO, T.: *Cherid... op. cit.*, 137-152 orr.

27 PASCUAL, A.M./RILO, T.: *Cherid... op. cit.*, 142 orr.

28 BABY, S.: *El mito de la transición pacífica. Violencia y política en España (1975-1982)*, 586 orr.

29 EL PAÍS. “Asesinado un miembro de los comandos autónomos”. *El País*, 1980ko ekainaren 28a.

30 ASURMENDI, M. “*Naparra* afera. Duela hogeitau urte desagertu zen *Naparra* Iparraldean”. *Argia*, 1980ko ekainaren 18a. Eskuragarri linean: <https://www.argia.eus/argia-astekaria/1766/duela-hogei-urte-desagertu-zen-Naparra-iparraldean> [azken aldiz noiz sartu: 28/11/2019].

batek gerra zikinaren egiturari buruz eman dituen azken informazioek –kasua berriz irekitzea eragin dute– akusazio-balantza noranzko horretara okertzen dute nabarmen.

5. Frantziako ikerketak eta ibilbide judiziala (1980-1982)

Lehenengo salaketa Etxeberriaren familiak jarri zuen 1980ko ekainaren 17an Baionako epaitegian, hura desagertu eta sei egunera. Ekainaren 27an, *Naparraren* familiak aurkeztutako salaketaren ostean, Frantziako Fiskaltzak ikerketa judizial bat hasteko eskatu zion Baionako Instantzia Handiko Auzitegiari ustezko legearen aurkako atxiloketa eta bahiketa delitu bat egin ahal izan zelako³¹. Baionako Instrukzioko epaile Larqué jauna auziaren instrukzioa egiten hasi zen, eta zenbait ikerketa-eginbide egiteko agindu zion polizia.

Frantziako poliziaren ikerketak, neurri handi batean, komando autonomoen barruan izandako “kontu-garbitzearen” hipotesiari heldu zion. Hala, Bordeleko Polizia Judizialaren inspektoreburuak agintaritza judizialari bidalitako ikerketaren ondorioen idazkian ukatu egin zuen laburki *Naparra* Espainiako eskuin-muturrak desagerrarazi zuela zioen hipotesia, bi arrazoiengatik: alde batetik, desagerepenak ez zuelako zalaparta handirik sortu euskal errefuxiatuen artean, eta, bestetik, desagerepen hori ez zettorrelako bat eskuin-muturrak “erabiltzen zituen metodoekin”³².

Jarraian, Frantziara egin zen polizia-ikerketaren gertaera garrantzitsuenen errebaso laburra egingo dugu. Bordeleko Polizia Judizialak egin zuen ikerketa (*Service régional de Police judiciaire*); Polizia Nazionalaren Zuzendaritza Nagusiaren mendekoa da (*Direction Générale de la Police Nationale*) Bordeleko Polizia Judiziala. Arroxelako Polizia Judizialeko funtzionarioen eta Donibane Lohitzuneko Udaltzaingoaren laguntza izan zen ikerketan.

Desagertu eta egun batzuetara, BVEren zenbait komunikatu argitaratu ziren prentsan; komunikatu horietan esaten zuten haiek bahitu eta hil zutela *Naparra* eta haren gorpua Txantakon lurperatu zutela (Donibane Lohitzune). Hala ere, egoera horrek ez zuen bultzatu Polizia frantsesa ikerketak norabide horretan bideratzera, hipotesi hori egiaztatzeko eginbiderik ia ez zegoelako.

Desagertu eta astebetara, ekainaren 19an, Frantziako Poliziak Simca 1100 autoa aurkitu zuen Ziburuko aparkaleku batean; abokatu batek adierazi zien autoa non zegoen, abokatu horrek dei anonimo bat jaso baitzuen *Naparraren* autoa non zegoen esan ziona. Autoa ate guztiak itxita zituela agertu zen, maletategiko atea izan ezik. Zenbait objektu aurkitu zituzten desagertuaren ibilgailua miatu zutenean; nabarmentze-koak, aitzur bat eta metalezko pala bat kirtena hautsita zuela³³. Zoritxarrez, ez dago jasota ibilgailua miatu zutenean aurkitutako objektuak aztertu zirenik, ez eta peritu-egiaztapenik egin zenik ere, berrosatutako dokumentua izan ezik Txikitutako dokumentu bat aurkitu zela ere jasota dago; poliziak berrosatu egin zuen, eta eskuz idatzitako bi izen zituen: Jokin eta Ana. Kontu-garbitzearen hipotesia iradokiko luke, itxura guztien arabera, berrosatutako dokumentu horrek, bi erreferentzia baitzituen; hauxe zioen hitzez hitz: “*gastar el dinero del Comando y responsabilidad del comando* [Jokini erreferentzia eginez]” eta “[Ana] *habla demasiado, gasta el dinero con Jokin. Acusa a Jokin de la falta cometida por ella*”³⁴. Ez dago jasota, orde, dokumentuari peritu-azterketa egin ziotenik nork idatzi zuen egiaztatzeko³⁵. *Naparraren* aitak, aldiz, hasierako lekukotza-deklarazioan adierazi zuen ez zela bere semearen letra, baina beste dokumentu batekoa bazela adierazi zuen³⁶.

---

31 Larqué epailearen 66/80 Instrukzioa, Baionako Instantzia Handiko Auzitegia.

32 Bordeleko Polizia Judizialaren inspektorearen 1981eko ekainaren 5eko idazkia. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 713-515. folioak (III. Liburukia).

33 Zigilu-agiria, 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 703. folioa (III. Liburukia).

34 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 786-787. folioak (III. Liburukia).

35 Sumarioan dokumentuaren edukiarri buruzko erreferentzia orokor bat soilik dago jasota, ez dokumentua bera.

36 Francisco Etxeberria *Naparraren* aitaren deklarazioa, 1980ko uztailearen 3koa. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 149-150. folioak (I. Liburukia).

5.1. Euskal errefuxiatuei buruzko ikerketak eta Jose Arzuagaren (“*Solomo*”) atxiloketa

Frantziako poliziak egindako ikerketaren ondorio-idazkian jasotzen denez, “kontu-garbitzearen” hipotesiak bildu zuen Frantziako ikerketa guztia³⁷. Poliziak hamar lagun baino gehiagori egin zien galdeketa; guztiak Iparraldean bizi ziren euskal errefuxiatuak edo haiekin harreman estua zutenak. Hipotesi hori onartu zen hasieran, nahiz eta biktimaren senideek hasiera-hasieratik esan zuten BVE³⁸ izan zela bahiketaren egilea eta hori zela “tesi sinesgarri bakarra”. Kontuan hartzekoa da erakunde horrek publikoki errebindikatu zuen bahiketa, eta, bestetik, Komando Autonomoek irmoki gezurtatu zutela zerikusirik izan zutenik *Naparraren* desagertzearekin eta gertaerak argitzeko eskatu zutela³⁹.

EFE agentziak zabalduko “kontu-garbitzearen” hipotesiak Jose Arzuaga (alias *Solomo*) seinalatzen zuen. Hipotesi horren arabera, *Naparra* Bruselara joan bide zen harekin erakunderako armak erostera. Frantziako poliziak galdeketa eta Solomoren Bordeleko etxea miatu zuen, baina ezin izan zen hipotesi hori babestu gauzatutako eginbideekin. Arzuagak, atxilotu eta galdeketa zutenean, ukatu egin zuen Komando Autonomoetako kide zela eta *Naparrarekin* Belgikara joan izana, eta, gainera, egiaztatu egin zezakeela adierazi zuen, ez zuelako sekula lanera hutsik egin. Era berean, bera bahiketarekin nahasi zuen EFEK zabalduko informazioa Espainiako poliziak “nahastea” sortzeko gauzatutako kanpaina bat zela adierazi zuen⁴⁰. Alde horretatik, aipatu behar da Frantziako polizia Espainiako EFE albiste-agentziarekin jarri zela harremanetan “kontu-garbitzearen” hipotesiari buruzko informazio osatzeko, baina informazioa Frantziatik zetorrela, iturria sekretua zela eta ezin zuela ezagutzera eman adierazi zuela soilik agentziako zuzendariordeak⁴¹.

Ondorengo egunetan, poliziak *Naparraren* gertukoena ikertzen jarraitu zuen. Euskal errefuxiatuak eta *Naparra* bera ibiltzen ziren tabernetako langileei hartu zieten deklarazioa. Batzuk *Naparra* ezagutzen zutela eta desagertu aurreko egunetan ikusi zutela deklaratu zuten, baina “nahikoa mesfidatia” zela esateaz aparte, ez zuten desagertzea argitzen lagun zezakeen informaziorik eman⁴².

Naparraren Simca autoa Ziburuko Erdian egoitzaren aurrean aparkatuta egon zela zioten zenbait informazio jaso zirenez, poliziak etxebizitza hura miatu, eta lehergailuak eta beste frogak aurkitu zituen bertan. Aurkitutako frogak etxebizitzako bost bizilagunak “Frantziako ministerioaren aginduz debekatutzat jotako elkarrekin bateko” kide zirela susmarazten zutenez, atxilotu egin zituzten⁴³. Baina ez dirudi atxiloketa horiek *Naparraren* desagertzearekin erlaziorik izan zutenik, eta ez dago jasota ikerketa-ildo hori jarraitu zenik.

5.2. Batallón Vasco Españolak bahitu eta hil zuela dioen hipotesiarekin erlazionatutako ikerketa-eginbideak

Jakin izan dugunaren arabera, Jean Pierre Foixeti deklarazioa hartzea izan zen (1981eko maiatzaren 25ean) Frantziako poliziak BVEren egiletzaren hipotesiari buruz egindako ikerketa-eginbide bakarra. Sain-teseko (Charente Maritime) espetxean zegoen Foixet, 1980ko ekainean izan zen Mont-de-Marsaneko zezen-plazaren kontrako atentatuagatik. Polizia-eginbideetan galdeketa zergatik egin zitzaion jasota ez datorren arren, pentsa daiteke BVEk *Naparraren* bahiketa errebindikatzeko egindako komunikatuetako batean zezen-plazaren aurkako atentatua ere bere gain hartu zuelako egin ziotela galdeketa, bi gertaerak denbora bertsuan izan baitziren. Deklarazioa laburra eta hutsala izan zen, Foixetek ukatu egin baitzuen BVErekin

---

37 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 714. folioa (III. Liburukia).

38 Francisco Etxeberria *Naparraren* aitaren deklarazio-akta, 1980ko uztailaren 3koa. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 742-744. folioak (III. Liburukia).

39 Komando Autonomo Antikapitalisten adierazpena; 1980ko urrikoa. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 825. folioa (III. Liburukia).

40 Jose Luis Arzuagaren deklarazioak, 1980ko ekainaren 30ekoa eta uztailaren 1ekoa. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 788. folioa eta hurrengoak (III. Liburukia).

41 1980ko uztailaren 2ko informazio-akta. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 770. folioa eta hurrengoak (III. Liburukia).

42 Francis Darjo Maitena tabernako zerbitzariaren 1981eko otsailaren 14ko deklarazioak. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 723. folioa eta hurrengoak (III. Liburukia). Danielle Múgica Consolation tabernako zerbitzariaren 1981eko uztailaren 11ko deklarazioa ere bai, hemen: 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 729. folioa eta hurrengoak (III. Liburukia).

43 Jakinarazpen- eta miaketa-akta, 1980ko uztailaren 3koa. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 757. folioa eta hurrengoak (III. Liburukia).

loturarik zuenik, eta zezen-plazaren aurkako atentatua ekintza indibiduala izan zela adierazi zuen, zezenketen aurka zegoelako⁴⁴.

Ikerketa artxibatu egin zuten Frantzian, urte eta erdian alferrikako ikerketa-lanetan aritu ondoren. Jarduketak artxibatzeke eskatu zuen Fiskaltzak, poliziaren txosten laburra ikusita, zeinak urte eta erdian egindako eginbideek izandako emaitza eskasa jasotzen baitzuen. Artxibatzeke eskaeran, Fiskaltzak ohiz kanpoko biribiltasunez adierazi zuen “Bordeleko Polizia Judizialaren Eskualdeko Zerbitzuak egindako ikerketen ondoren, [*Naparra*], zalantzarik gabe, bere erakundearen barruko kontu-garbitze baten biktima izan”⁴⁵ zela eta, beraz, bere egin zuen “kontu-garbitzearen” hipotesia. Ikerketa artxibatu egin zuen Cousteaux Baionako Instrukzioko epaileak 1982ko otsailaren 10ean emandako ebazpen labur baten bidez, zeinetan fiskalak eskatutakoa errepikatzen zuen⁴⁶.

6. Espainiako ikerketak eta ibilbide judiziala (1999-2004)

Frantziako agintari judizialek 1982an auzia artxibatu eta ikerketa ez aurrera ez atzera geratu zen, eta halaxe egon zen hamazazpi urtean, zehazki 1999an Jose Miguel Etxeberria Alvarezen familiak Espainiako jurisdikzio penale-
ra jo zuen arte. Atal honetan sumarioa aztertu ondoren atera diren prozeduraren une garrantzitsueni heldu nahi zaie⁴⁷. Une nagusietan jarriko da arreta, kontuan hartuz gero egingo den analisi juridikoa izango dela jomuga.

6.1. Familiak kereila jartzea eta Espainian prozedurari hasiera ematea

1999ko irailaren 13an *Naparraren* familiak kereila bat jarri zuen Espainiako Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralean. Kereilaren edukiarri dagokionez, txosten hau egiteko garrantzitsuenak irizitako alderdiak nabarmenduko dira jarraian.

Lehenik eta behin, BVEk⁴⁸ kidea edo kideak edo haren kolaboratzaileak aipatzen dira 1973ko Zigor Kodearen 480. artikuluan eta hurrengoetan jasotako legearen aurkako atxiloketa-delituaren eta ZKren 406. artikuluan oinarritutako hilketa-delituaren ustezko egile gisa –behin behineko kalifikazioan–, kontuan hartuz kereilaren laugarren apartatua jasotako gertakari-zerrenda⁴⁹.

Bigarrenez, kereilarekin batera hiru dokumentu gehitzen dituzte kereila-jartzaileek: 1.- Frantziako jurisdikzio penalean egindako jarduketaren kopia arrunta; 2.- Prentsa-dosierra; 3.- BVEk sinatutako bi komunikaturen kopia, zeinak 1980ko uztailaren 3an eta 1980ko uztailaren 16an argitaratu ziren.

Hirugarrenez, gertaerak egiazta zitezen, auzitegiari eskatu zitzaion kereila izapidetzea onartzeko, aurretiazko eginbideak abiarazteko, eta egoki iruditutako eginbideak egiteko, honako hauek berezik⁵⁰: Baionako Instan-

---

44 Jean Pierre Foixeti egindako galdeketa-akta, 1981eko maiatzaren 25ekoa. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 719. folioa eta hurrengoak (III. Liburukia).

45 Paueko Lurralde Auzitegioko fiskalaren 1982ko otsailaren 9ko idazkia. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 705-706. folioak (III. Liburukia).

46 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 708. folioa (III. Liburukia).

47 Auzitegi Nazionalako Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren 245/1999 Aurretiazko Eginbideak.

48 Zehazki, kereilaren hirugarren apartatua haxe dator idatzita: “*El/los querellado/s es/son la persona o personas que resulten responsables de los hechos que a continuación se narran, ignorándose por el momento sus circunstancias, sobre las que, inicialmente, sólo cabría indicar, que estarían integradas en el autodenominado Batallón Vasco Español, o colaborarían en su funcionamiento, financiación u organización, facilitando infraestructura, medios económicos, armamento, información sobre objetivos, y todo aquello que fuera necesario para la ejecución de las acciones delictivas y para garantizar su impunidad*”. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 2. folioa (I. Liburukia).

49 Kereilako gertakarien zerrenda horretan txostenaren aurreko atalen egindako kontakizun faktikoan jasotako informazio bera jasotzen da funtsean.

50 Ikusi kereilaren bosgarren apartatua. 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 6-7. folioak (I. Liburukia).

---

tzia Handiko Auzitegiari erregu-eskaera bidaltzea, 66/80 zenbakiko prozeduraren lekukotza osoa bidal zezan (a) –aurretik aipatu da prozedura hori–, eta lekukotzaren itzulpena egitea (b); Polizia Judizialaren Komisaria Nagusiari eta Guardia Zibilaren Zuzendaritza Nagusiaren Informazio Zerbitzuko Buruzagitzari ofizioa bidaltzea, BVeri buruzko txostena bidal zezaten eskatzeko (c eta d), eta *DEIA* egunkarira ofizioa bidaltzea, 1980ko ekainaren 22ko, 1980ko uztailaren 4ko eta 1980ko uztailaren 17ko edizioen aleak eta BVEk egunkari horretara bidalitako eta egun horietan argitaratutako jatorrizko komunikatuak edo kopiak bidal zitzaizkion eskatzeko (e).

Kereila aurkeztu ondoren, Aurretzako Eginbideak hasteko autoa eman zuen Ismael Moreno epaileak 1999ko irailaren 16an, eta kereila-jartzaileek eskatutako eginbide guztiak egiteko eskatu zuen, 1999ko urriaren 1ean emandako ebazpenaren bidez⁵¹.

6.2. Erregu-eskaera Frantziari

Frantziari erregu-eskaera egitea izan zen hasieratik eskatu zen ikerketa-eginbidetako bat, lurralde horretan egindako jardueren berri bidaltzeko eskatzeko. Erregu-eskaera 1999ko urrian egin bazen ere, Frantziako auziari buruzko dokumentazioa ez zen Ismael Moreno epailearengana 2000. urtearen erdialdera arte iritsi. Lehenengo errekerimendua egin eta erantzunik jaso ez zenez, nazioarteko erregu-eskaera betetzeko eskatu behar izan zen 2000ko urtarrilaren 14an⁵². Frantziako agintariak urte bereko otsailaren 23an erantzun zioten erregu-eskaera horri, eta adierazi zuten ezin izan zutela prozedura hori aurkitu⁵³. Azkenik, maiatzaren 25eko data zuen hirugarren errekerimendu baten bidez –akusazioak kereila-idazkian aurkeztu zuen Frantziako kausari buruzko dokumentazioaren kopia erantsi zitzaion laguntza modura–, Baionako Instanzia Handiko Auzitegiak bideratutako 66/80 prozedura bidali zuten, eta abian zen Espainiako auzian sartu zen.

6.3. Polizia Judizialaren eta Guardia Zibilaren txostenak

1999ko urriaren 1eko autoaren bidez, Instrukzioko 2. Epaitegi Zentraleko Ismael Moreno Chamarro epaile-magistratuak ofizioa bidali zien Polizia Judizialaren Komisaria Nagusiari eta Guardia Zibilaren Zuzendaritza Nagusiaren Informazio Zerbitzuko Buruzagitzari txosten bana egin eta bidaltzeko eskatzeko (aurrerantzean “Poliziaren txostena” eta “Guardia Zibilaren txostena”), alde batetik, BVE autoizendatutako taldeari buruz eta, bestetik, *Naparraren* bahiketari buruz zuten edozein datu argitzen laguntzeko. BVeri dagokionez, erakunde horrek errebindikatutako atentatuen zerrenda bat egiteko eta hura osatzen zuten ustezko kideen zerrenda bat egiteko eskatzen da berariaz, baina ez hori bakarrik.

Polizia Judizialeko Komisaria Nagusiari zuzendutako ofizioari dagokionez, 1999ko urriaren 11n, *Informazio-komisaria Nagusiaren Idazkaritza Teknikoak* epaitegitik urriaren 1ean jasotako idazkia bidali zion *Inteligentziako Unitate Zentralari* (IUZ) gai honi buruz zekien guztiaren berri eman zieziaion Idazkaritza Teknikoari. 1999ko azaroaren 2an erantzun zion eskaerari IUZk txosten batean. Hurrengo egunean helarazi zion txosten hori Informazioko Komisaria Nagusiari Ismael Moreno Chamarro magistratu-epaileari, eta 245/99-I Aurretzako Eginbideetara gehitu zuen epaileak 1999ko azaroaren 13ko probidentzia bidez. Aurretzako eginbide horiei 1999ko irailaren 16ko autoaren bidez eman zitzaizkien hasiera. Txosten horri Donostiako Polizia Etxeko Probintziako Informazio Atalak 1981eko martxoaren 12an bideratutako 88. zenbakiko eginbideak ere gehitu zitzaizkion, zeinak azterketa honetarako eduki interesgarriak eman ahala xehatu eta laburtuko diren. Osagarri gisa, 1980ko uztailaren 4an *DEIA* egunkaria⁵⁴ argitaratutako berri bat ere gehitzen da; izan ere, jasota dagoenez, *Naparraren* bahiketari buruz ez dago egunkari horretan argitaratutakoak baino datu gehiago. Guardia Zibilaren Zuzendaritza Nagusiko Informazio Zerbitzuko Buruzagitzari zuzendutako ofizioari dagokionez, *1. zenbakidun Unitate Zentral Berezia* (UCE- 1) arduratu zen eskatutako txostena egiteaz, 1999ko urriaren 1ean Epaitegiak eskatutakoa bete zedin. 1999ko azaroaren 16ko data du unitate

---

51 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 1999ko urriaren 1ekoa. 245/1999 Aurretzako Eginbideak, *op. cit.*, 65-66. folioak (I. Liburukia).

52 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren probidentzia, 2001eko urtarrilaren 14koa. 245/1999 Aurretzako Eginbideak, *op. cit.*, 291. folioa (I. Liburukia).

53 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren probidentzia, 2001eko urtarrilaren 14koa. 245/1999 Aurretzako Eginbideak, *op. cit.*, 291. folioa (I. Liburukia).

54 *DEIA*. “El Batallón Vasco-Español afirma que ha dado muerte a *Naparra*”. *DEIA*, 1980ko uztailaren 4a.

horrek egindako txostenak. Ismael Moreno Chamarro magistratu-epaileak 245/99-I Aurretiazko Eginbideei gehitu zien txostena azaroaren 18an emandako probidentzia bidez.

Une honetan, «Poliziaren txostenak»⁵⁵ eta «Guardia Zibilaren txostenak»⁵⁶ zer dioten jakiteko geldialdi bat egitera goaz. Biak ere labur idatzita daude eta antzeko egitura dute, eta, beraz, batera aztertuko ditugu puntuz puntu. Poliziaren txostenak modu abstraktuan aipatzen du ezker abertzaleari lotutako ondasun edo pertsonen aurka egindako atentatu batzuk izan zirela Euskal Herrian eta Frantzian 1978-1982 bitartean. Txostenean jasotzen da ohikoa zela era horretako atentatuak eskuin-muturreko talde biolento batek edo batzuek hartzea beren gain, tartean, BVEk, bai telefono-deien bidez bai euskal egunkarietara bidalitako idazkien bidez. Baina ez dute BVEk bere gain hartutako delitu-egitateen zerrendarik gehitzen; Guardia Zibilaren txostenak, ordea, bai. Guardia Zibilak hildako hamar biktimaren⁵⁷, zortzi zaurituen⁵⁸, eztanda egindako bost lehegailuren eta garaiz desaktibatu ahal izan zen beste baten berri ematen du⁵⁹. Baina, egia esan, bai Poliziaren txostenak bai Guardia Zibilarenak Ladislao Zabala Solchaga eta Ignacio Iturbide Alcain ustez BVEko militanteak aipatzen dituzte atentatu horien eta aldarrikatu gabeko beste batzuen egile edo usteko egilezat. 1981eko martxoaren hasieran atxilotu zituzten biak⁶⁰, baina ukatu egin zuten BVEren kide zirela. 1985ean kondenatu zituen Auzitegi Nazionalak⁶¹. Azkenik, *Naparrari* buruz BVEk haren bahiketa eta heriotzari buruz egindako erreibindikazioez gain ez dagoela informazio gehiagorik jasotzen da bi txostenetan⁶². Era berean, Komando Autonomoek *DEIA* egunkariari bidalitako komunikatu bat ere aipatzen da bi txostenetan, zeinetan zalantzan jarri baitzuten BVEren erreibindikazioa, eta ETA militarri egotzi *Naparra* bahitu eta hil izana⁶³. Gainerakoan, ez dago informazio gehiagorik kasuari buruzko ikerketak Frantzian egin zirelako.

Donostiako Polizia Etxearen Probintziako Informazio Atalak 1981eko martxoaren 12an bideratutako 88 zenbakiko eginbideei dagokienez (horien kopia osoa lehen aipatutako txostenetako lehenengoari erantsita dago⁶⁴), deklarazio-, aitorten-, sarrera- eta erregistro-aktak dira nabarmentzekoak, bai eta eskuin-muturreko erakunde armatuek eta, bereziki, BVEk beren gain hartutako delitu-jarduerekin nolabait erlacionatutako zenbait atxilotu kontrolatu zituztela ere. Interes gehien izan dezaketen artean, Ladislao Zabala Solchaga⁶⁵

---

55 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 205-206. folioak (I. Liburukia).

56 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 272-275. folioak (I. Liburukia).

57 BVEk bere gain hartutako hamar biktima horietatik zazpi *Naparra* desagertu zen urte berean izan ziren. Hemen biktimen zerrenda; kronologikoki ordenaturik daude, heriotza eragin zuen atentatuaren dataren arabera: Ignacio ECHAVE OROBENGOA (1975.10.05), Martín MERQUELANZ SARRIEGUI (1978.05.23), Tomás ALBA IRAZOSTA (1979.09.28), Carlos SALDISE CORTA (1980.01.16), Jesús María ZUBICARAY BADIOLA (1980.02.02), Felipe SAGARNA ORMAZABAL (1980.04.19), Luis ELIZONDO ARRIETA (1980.09.07), Miguel María ALBALAIZ ECHEVARRÍA (1980.09.07), Joaquín ANTIMASBERES ESCOZ (1980.11.14) eta Francisco Javier ANSA CINCUNEGUI (1981.03.03).

58 Bat izan ezik, gainerako guztiak 1981eko urtarrilaren 24an Berrizeko (Bizkaia) "Conexo-Etxe" tabernan jarri zuten lehegailuak eztanda egin zuenean zauritu ziren. Hauek dira atentatu horretan zauritu zirenak: Lourdes GARROCHASTEGUI URÍA, Máximo GARCÍA SÁNCHEZ, Petra CONCEPCIÓN TENA, Pedro GALINDO PADILLA, María CONCEPCIÓN TENA, Aurelio CONCEPCIÓN CANO eta Ana TENA LASO. Zortzigarren zurtia, Andres ECHEVARRIA ECHEVARRIA, 1980an Joaquín Antimares Escosz hil zutenean zauritu zuten.

59 Lehenengoa Donostian zegoen Eusko Kontseilu Nagusiaren egoitzan jarri zuten (1979.08.10ean); bigarrena Trapagaraneko Batzokian (1979.12.07); hirugarrena, Miarrizko turismo-bulegoan (1980.06.28); laugarrena, Baionako taberna batean (1980.09.15), eta bosgarrena Berrizeko Conexo-Etxe tabernan (1980.01.24). Seigarrena eta azkena –garaiz desaktibatu zuten– auto partikular baten azpian jarri zuten, Hendaian.

60 RUIZ DE AZUA, V. "Detenidos dos presuntos miembros del Batallón Vasco-Español, posibles autores de siete asesinatos". *El País*, 1981eko martxoaren 5a. Ignacio Iturbide Alcain 1998an atxilotu zuten berriz, armak zilegi ez den moduan edukitzeagatik. Ikusi PINAZO, F. "Detenido en Valencia un ex miembro del Batallón Vasco Español". *El País*, 1998eko martxoaren 14a.

61 YOLDI, J. "Iturbide y Zabala, del Batallón Vasco Español, condenados a 231 años de cárcel cada uno por siete asesinatos". *El País*, 1985eko ekainaren 26a.

62 Poliziaren txostenak, hori bai, *DEIA* egunkarian argitaratutako berri bat nabarmentzen du. Berri horretan jasotzen da 1980ko uztailean 3an telefono-dei bat jaso zela egunkari horretara, eta Esteban Beldarrain (BVE) komandoaren izenean ari zela adierazi zuen ahots batek *Naparra* ekainaren 30ean hil zutela eta "Txantako" inguruan lurperatu zutela jakinarazi zuela *DEIA* "El Batallón Vasco-Español... *op. cit.* BVEren erreibindikazioaren laburpen bat sumariko 46. eta 47. folioetan dago jasota, eta *DEIA*n argitaratutako berria 261. eta 262. folioetan (I. Liburukia).

63 Halaber, ikusi: GONZÁLEZ, A. "Los comandos autónomos dudan del secuestro de "Naparra"". *El País*, 1980ko uztailean 11.

64 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 207-260. folioak (I. Liburukia).

65 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 212-220. folioak (I. Liburukia).

---

eta Ignacio Iturbide Alcainen⁶⁶ 1981eko martxoaren 6ko deklarazioen aktak dira aipatzekoak. Deklarazio-akta horietan, Zabalak eta Iturbek diote ez bakarrik ez direla BVEren kide, baizik eta ez dakitela BVE egitura terrorista antolatua gisa existitzen denik ere. Hala ere, BVEren izenean zenbait atentatu erreibindikatu zituztela adierazi zuten, eta horien inguruko galdeketa ere egin zieten. ETari aurre egiteko asmoa zutela argudiatuta justifikatzen duten haien borroka armatua. Zehazki, bazirela adieraztea eta talde terrorista urduritzea zela asmoa. Erakunde horren aurkako kanpaina bereziaren parte zen dena. Gainera, haien iritziz, BVE ez da existitzen erakunde egituratu gisa, haren zigilua ekintza askok zutela soilik adierazi zuten, baina sigla horiekin bat zetorren afinitate ideologiko batetik haratago beste ezer esan nahi gabe. Horrenbestez, ziurtatzen dute haien baliabideekin ordaindutako borroka armatua erabili izan dutela beti, inolako azpiegiturari lotu gabea⁶⁷.

6.4. Kereila-jartzaileek eskatutako lekuko bidezko froga ukatzea

Kereila-jartzaileek lau lekukori deklarazioa hartzeko eskatu zuten unea izan daiteke prozedura honetan, ikuspuntu juridikotik, interes gehien piztu dezakeen uneetako bat. 2002ko irailaren 2ko idazkiaren hirugarren apartatuan, Ismael Moreno epaileari eskatzen zitzaion onartzeko lau lekukoren adierazpenak ikerketa-eginbide gisa: José Antonio Sáenz de Santamaría, Juan Antonio González Pacheco (“Billy el Niño” ezizenez ezagutzen zen), Manuel Ballesteros García eta José Luis Fernández Dopico⁶⁸ziren lau lekukoak.

Akusazio partikularren proposamen hori, ordea, ukatu egin zen 2003ko apirilaren 28ko autoaren bitartez⁶⁹, Fiskaltzak ere lekuko bidezko froga horiek ez egiteko txostena egin zuen.

Auto horretan, Ismael Moreno epaileak modu abstraktuan hasten du bere argudioa, EKren 24.2. artikuluan onartzen den defentsarako frogabide egokiak erabiltzeko eskubideari dagokionez, Konstituzio Auzitegiaren eta Auzitegi Gorenaren jurisprudentzia-doktrinari erreferentzia eginez⁷⁰.

Doktrina hori azaldu ostean, bigarren arrazonamendu juridikoan azaltzen du ez dagoela proposatutako lekuko bidezko eginbidea onartzearen alde, arrazoi hauengatik “(...) *tan solo puede conducir a una dilación indebida del procedimiento*” dado que su “(...) *relación con los hechos, su capacidad o habilidad para el adecuado desarrollo de la investigación, en definitiva, su pertinencia y necesidad, no está suficientemente justificada (...)*”.

Zehazki, hauxe adierazten du, “(...) *conforme señala el Ministerio Fiscal en su informe (...), el hecho de que los testigos, cuyas declaraciones se interesan, ocuparan determinados cargos en la administración en las fechas en que pudieron tener lugar los hechos investigados o algún tipo de relación con personas sobre las que pudiera recaer la actividad investigativa, en modo alguno justifica que haya de admitirse una sucesión –que podría ser indefinida– de testigos respecto los que no existen elementos mínimamente objetivos que hagan suponer que pueden conocer y aportar a la causa algún dato de interés para un mayor esclarecimiento de los hechos*”.

L2003ko apirilaren 28ko autoaren arrazoiketa eta ondorioa bat zetozen aurretik Fiskaltza egindako txostenean jasotakoekin. Fiskaltzaren txostenetik aipagarriena da Konstituzioan jasotako errugabetasun-presuntzioari heltzen diola lekuko gisa proposatutako pertsonetako batek –José Antonio Sáenz de Santamaría– inolako erlaziorik ez zuela defendatzeko; honelaxe dio: “*Ningún dato del sumario [le] vincula (...) con los hechos más allá del cargo que ejerció coetáneamente a los mismos. De la realidad del cargo no cabe inferir que Sáenz de Santamaría conociera de los hechos y a sus autores, ocultándolos a la justicia por cuanto es predicable del mismo, al menos, la presunción constitucional de inocencia.*”

---

66 245/1999 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 221-229. folioak (I. Liburukia).

67 Egindako eta dokumentatutako eginbideetan badaude beste pertsona batzuen deklarazioak ere, Zabalaren eta Iturbideren legez kontrako jarduerekin lotura izan eta atxilotu zituzten beste batzuen, alegia. Jesús Jiménez Gortazar, Benito Santos Medina eta José Luis Jiménez Clavería dira. Zabala eta Iturbide BVErekin erlaziozuzenak zuden galdetuta, ez zekitela adierazi zuten hirurek. Zehazki, ikusi 245/99 Aurretiazko Eginbideak, *op. cit.*, 230., 233. eta 236. folioak.

68 Sáenz de Santamaría, karrerako militarra, Polizia Nazionalaren inspektore nagusi zen Naparra desagertu zenean, eta Gobernuaren EAEko ordezkari izendatu zuten; terrorismoaren aurkako borroka zuzentzen zuen. Gerora, Guardia Zibilaren zuzendari nagusi izendatu zuten. Gonzalez Pacheco Polizia Nazionalaren inspektore zen, eta Informazioko Brigada Zentralari atxikirik zegoen. Ballesteros Polizia Nazionalaren Informazioko Komisaria Nagusiko buru zen. Azkenik, Fernández Dopico Estatuko Segurtasunaren Zuzendaritzako idazkari zen 1980an; gerora, Polizia Nazionalaren zuzendari nagusi izendatu zuten.

69 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epategi Zentralaren autoa, 2003ko apirilaren 28koa.

70 *Ibid.*, lehen Z.O.

Ezetzkoa jaso zuela ikusita, akusazio partikularrak erreforma-errekurtsoa eta apelazio-errekurtso subsidiarioa jarri zituen aipatutako apirilaren 28ko autoaren aurka 2003ko apirilaren 30ean.

Erreforma ezetsi egin zuen Ismael Moreno epaileak 2003ko maiatzaren 30eko autoaren bidez, kereila-jarraitzaileen alegazioek errekurritutako ebazpena emateko kontuan hartu ziren arrazoiak ez zituela indargabetzen iritzi ziolako, eta, horrenbestez, ebazpenari bere horretan eutsi behar zitzaioela⁷¹.

Ezetzkoa emateko ebazpenaren ostean, ordea, apelazio-errekurtso subsidiarioa onartu zen izapidetzeko, zeina Auzitegi Nazionalako zigor-arloko salak (hirugarren sekzioa) ebatzi zuen 2003ko abenduaren 3ko autoaren bidez⁷². Epaitegiak ezetsi egin zuen errekurtsoa instrukzio-epaileak erabilitako argudio berberak erabilia.

Hartutako erabakia defendatzeko arrazoi nagusia da ez dagoela datu objektiborik pentsarazteko lekuko gisa proposatutako pertsonak bazutela gertatutakoaren eta desagerepenaren egileen berri. Ildo horretatik, bereziki adierazten du prozesu batera lekuko bat deklaratzera eramateko ezinbestekoa dela gertaerak, egileak edo errealitatearekin erlazioanaturako informazioaren bat ezagutzen dela adierazten duten zantzuak egotea, eta ez dela nahikoa ustekabean zerbaiten berri eman ahal izatea⁷³.

Azkenik, argudio-ildo horri jarraituz, epaitegiak dio gertaerak izan zirenean kargu jakin bat betetzeak –Estatuko Segurtasun Indarren arduradun izatea, adibidez– ez duela esan nahi pertsona horrek delitu jakin bati buruzko xehetasunak dakizkienik, *Naparraren* desagerepenaren kasu zehatzean esaterako⁷⁴. Beraz, ezetsi egin zuten lau lekukori deklarazioa hartzeko akusazio partikularrak egindako eskaera.

6.5. Prozesua largestea eta behin-behinean artxibatzea

Lekukoei deklarazioa hartzeari uko egin eta gutxira, beste ikerketa-eginbide bat eskatu zuen akusazioak 2003ko abenduaren 16ko idazki bidez: Gilbert Perretek inputatu gisa deklaratzera, haren kontrako kriminalitate-zantzu nahikoa bazeudela uste zutelako. Kriminalitate-zantzu hauek aipatu zituzten⁷⁵:

-“Cambio 16” aldizkarian argitaratutako erreportajeak, zeinetan Perret anaiak inplikatzeko baitziren *Naparraren* desagerepenean.

-Erreportaje horiek egin zituzten Rafael Cid Estrellas eta José Díaz Herrera kazetarien deklarazio judicialak; kazetariak berretsi egin zuten haiek egindako ikerketen emaitza.

-Estatuko terrorismoaren amarruak ikertzen aditu zirenean beste batzuk ere, hala nola Melchor Miralles eta Ricardo Arqués Amedo: el Estado contra ETA izeneko liburuan ere bat etorri zirela *Naparraren* desagerepena Perret anaiei egoztearekin.

Eskaera horri erantzuteko, auto bat eman zuen 2004ko martxoaren 31n⁷⁶ Ismael Moreno epaileak; auto horren bidez, ukatu egin zuen proposatutako eginbidea gauzatzea, eta dekretatu, behin-behinean largestea eta jarduerak artxibatzea. Aurretik, Fiskaltzak ere iritzi bera agertu zuen 2004ko martxoaren 3ko txostenean; hau da, uko egin zio Gilbert Perretek inputatu gisa deklaratzeari, eta auzia behin-behinean largesteko eta artxibatzeko eskatu zuen.

---

71 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2003ko maiatzaren 30ekoa, Lehen Z.O.

72 Auzitegi Nazionalako zigor-arlo salaren autoa (3. sekzioa), 2003ko abenduaren 3koa.

73 THitzez hitz hauxe argudiatzen du Salak (bigarren Z.O.): Manuel Ballesterosi buruz: “no puede gratuitamente traérsele a declarar por si eventualmente pudiera aportar datos sobre un delito que todo induce a creer que desconocer todo su realidad o sobre el autor de los mismos”; Antonio González Pachecori buruz: “para que una persona actúe como testigo en un proceso, (...), es absolutamente necesario que existan indicios de que conoce algo sobre los hechos y no que podría eventualmente conocerlos”; y sobre José Luis Fernández Dopico: “no tiene sentido que cada vez que se cometa un delito se tome declaración a los responsables de las Fuerzas de seguridad de Estado por si eventualmente tienen información (y en conclusión la ocultan) sobre el mismo”.

74 Alde horretatik epaitegiak hauxe dio hitzez hitz José Antonio Sáenz de Santamaríari buruz: “lo único que ocurre es que el cargo público de la persona cuya declaración se solicita es simultánea a los hechos, pero esto no indica que tuviera conocimientos específicos relativos a un delito concreto y determinado como el que aquí se persigue”.

75 Auzitegi Nazionalako zigor-arlo salaren autoa (3. sekzioa), 2004ko urriaren 4koa; horren bidez, zantzu horiei erreferentzia egiten dien 237/04 apelazio-errekurtsoa ebazten da (Bigarren Z.O.).

76 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2004ko martxoaren 31koa.

Azalpena ordenatzeko, komeni da jorratzen ari garen bi gaiak bereiztea.

Alde batetik, Gilbert Perretek inputatu gisa deklaratzeko proposamena. Alderdi horri dagokionez, instrukzio-ko epaileak, martxoaren 31ko autoan. Adierazten du eginbide horren egokitasuna eta beharra ez zegoela behar bezala justifikatuta, eta eginbide hori gauzatzeko prozedura bidegabe atzeratzea baino ez lukeela ekarriko. Epaileak, arrazoitzaerakoan, EKren 24.2. artikuluko eskubidearen edukiari buruz –defentsarako frogabide egokiak erabiltzeko eskubideaz– Konstituzio Auzitegiak eta Auzitegi Gorenak erabili zuten doktrina abstraktu bera erabiltzen du, zeina lehenago ere, 2003ko apirilaren 28ko autoan erabili baitzuen, akusazio partikularrak eskatutako lekuko-froga ukatzeko. Era berean, eta eskatutako eginbideari buruzko aipamen zehatzagoa eginez, uste du, alde batetik, ez dagoela Gilbert Perret-ek *Naparraren* desagerpenaren berri bazuela eta nork egin zuen bazekiela adieraz lezakeen elementu edo zantzurik; eta, bestetik, kausan ez dela agertzen *Naparraren*⁷⁷ desagerpenean Gilbert Perret-ek parte hartu zuela ondorioztatzeko elementurik. Argudio hori bera darabil Fiskaltzak, termino ia berdinak erabilia, aurretik egindako txostenean. Dena den, komeni da nabarmentzea Fiskaltzak ofizioz jardun ordez, akusazio partikularrak desagerpen behartua argitzeo duen interesari lekua kentzen saiatzen dela: Izan ere aipatzen du ez Epaitegi Zentralak ez Fiskaltzak ez dutela ikerketa-ildo sendorik (...) eta, beraz, bete direla akusazio partikularrak eskatutako ikerketa-eginbide guztiak.

Beste alde batetik, bigarren gai eztabaidagarria da behin-behineko largespena dekretatzea eta kausa artxibatzea. Gai horri buruz, Moreno epaileak, labur eta Fiskaltzak ikerketaren egoerari buruz egindako azterketa zehatzagoa bere eginez⁷⁸, auziaren largespena eta behin-behinean artxibatzea dekretatzen du, bi premisa kontuan hartuta⁷⁹:

Lehenik eta behin, argudiatzen du une horretara arte egindako eginbideetatik ezin dela egiaztatu desagerpena “*delituzko ekintza jakin batzuen*” ondorio izan denik, batetik, eta eginbide horietatik ezin dela ondorioztatu “*inolako loturarik izan denik inorekin*”, bestetik. Hau da, auzian ordura arte zeuden informazioen arabera, ez du egiaztatutzat jotzen ezta zigor-prozedura hastea eragin zuen delitua egin zenik, ezta inork parte hartu zuenik ere.

Bigarrenik, etorkizunari begira, uste du ez dagoela gertaerak delitu-egitate gisa zehazteko eta parte-hartzaileak identifikatzeko informazio berririk lortzeko itxaropenik (egileak, konplizeak edo haien estaltzaileak); izan ere, hau uste du: “*no se ha acreditado el lugar, fecha, modo o cualquier otra circunstancia de la supuesta desaparición, ni vínculo de persona alguna con la realidad de la desaparición (...)*”. Laburtuz, Moreno epaileak irizten dio ez dagoela gertakariak argitzen lagunduko lukeen ikerketa-ildo sendorik⁸⁰.

Bide prozesalaren azken mailari dagokionez, aurretiko ezesprenak kontuan hartuta, 237/04 apelazio-errekurtsoa ebazteko, ezespren-autoa eman zuen Auzitegi Nazionalako zigor-arloko salak (hirugarren sekzioa) 2004ko urriaren 4an. Aurreko eskema jarraituz, apelazio-errekurtsoaren xede ziren bi gaiak buruz epai-mahaiak erabilitako argudioak deskribatzen dira jarraian.

Alde batetik, Gilbert Perretek inputatu gisa deklaratzeko; bigarren zuzenbideko oinarrian ematen du horri buruzko iritzia auzitegiak. Irizten diote akusazioaren nahia oinarritzeko dauden zantzuak ezin direla halakotzat hartu zigor-inputazio bati eusteko. Lehenik eta behin, erreportajeei eta Rafael Cid Estarellasen eta José Díaz Herreraren deklarazio juridikoei ez die baliorik ematen ikuspegi juridikotik, arrazoi hauengatik: “*(...) de*

---

77 Ibid., bigarren eta hirugarren zuzenbideko oinarriak.

78 Fiskaltzak, martxoaren 3ko txostenean, auzian ordura arte egindako eginbideak eta bildutako informazioa aztertu zituen, bai eta horietatik ateratako ondorioak ere, behin-behineko largespenaren eta jarduketak artxibatzearen alde egiteko. Oso sakon aztertzeako asmorik gabe, baina hauek dira Fiskaltzak aipatu zituen eginbideak: Informazioko Komisaria Nagusiaren bi txosten; Guardia Zibilaren Zuzendaritza Nagusiaren bi txosten; *DEIA* egunkariaren komunikazio bat; 1.182. folioan eta hurrengoetan dauden dokumentuak, zeinak sumatzen dugu “*Cambio 16*” aldizkariaren erreportajeak izan ditzakeela; desagertuaren gurasoen DNA aterakinen Fénix Programari buruzko txosten bat; Rafael Cid Estarellasek eta José Díaz Herrerak egindako deklarazio judicialak, txosten fiskal horren arabera, “ez zuten ondorioztatu erantzuleak banan-banan aipatzea”; eta gauza bera ondorioztatzen du “*ETA militarra gertakarien egiletzat jotzen zuen lekuko babestu baten deklarazioari*” buruz; eta, azkenik, Frantziari egindako erregu-eskaerak zeinek Frantzian hasitako prozedura ekarri baitzuten.

79 Ibid., bigarren Z.O.

80 2004ko martxoaren 31ko auto horren aurka, kereila-jartzaileek erreforma-errekurtsoa eta apelazio-errekurtso subsidiarioa aurkeztu zituzten 2004ko apirilaren 8an, baina ezetsi egin zituzten 2004ko maiatzaren 4ko auto bidez, arrazoi labur batzuk soilik emanda –erreforma-errekurtsoen ildo berekoak–; izan ere, errekurritutako autoan azaldutako arrazoiei eusten die, eta indarrak ez dutela galdu irizten die.

principio no suministran sus auténticas fuentes de su conocimiento, para poder comprobar la veracidad de las mismas (...), ez eta *(...) suministran el razonamiento lógico que siguieron (...) para llegar a sus conclusiones, partiendo de premisas reales (...)*. Bigarrenez, “*Amedo: el Estado contra ETA*” Melchor Mirallesen eta Ricardo Arquésen liburuari dagokionez, uste du *Naparraren* desagerepena Gilbert Perreti egozten dioten informazioak iritzi hutsak baino ez direla, eta ez daudela egiazkoak direla adieraz dezaketen datu objektiboetan oinarriturik, eta, horrenbestez, ezin direla zigor-inputazio baten euskarri izan. Era berean, auzitegiak gehitzen du ez Estarellasek, ez Herrerak, ez Arquések ez dutela inoiz adierazi *Naparraren* desagerepenean Perretek izandako esku-hartzeari buruz zer iritzi duten. Ez da Melchor Mirallesi buruzko aipamenik egiten.

Hirugarrenez, auziaren behin-behineko largespena eta artxibatzea dekretatzeko erabakia hirugarren zuzenbidezko oinarrian aztertzen da. Horren harira, instrukzio-epaileak 2004ko martxoaren 31n emandako autoan adierazitakoa eta apelazioan egindako lekukotzak kontuan hartuta, dio ez dagoela gertakariak ikertzeko erabil daitekeen elementurik eta *(...) no ha quedado acreditado, ni siquiera a nivel indiciario, dónde, cómo y cuándo desapareció José Miguel Echevarría, y mucho menos que haya sido asesinado, no existiendo atisbos acerca de la participación de persona alguna en tal desaparición, ni de los objetivos que permitan divisar líneas de investigación que puedan conducir a la averiguación de la realidad de los hechos y la identificación de los autores*”. Horrenbestez, epaitegiak apelazio-errekurtsua ezatea eta auzia behin-behinean largespena eta artxibatzea erabaki zuen.

---

7. Auzitegi Nazionalen prozedura berriz irekitzea eta gaur egungo egoera (2016-2019)

7.1. Jarduketak berriz irekitzea

Sumarioa artxibatu eta bi urtera, informazio gehiago izan zirenez, Ismael Moreno epaileak kasua berriz irekitzea erabaki zuen Madrilgo Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren 2016ko urriaren 13ko auto bidez. Autoaren oinarri juridikoaren arabera, akusazio partikularrak kasua berriz irekitzeko eskatzeko aurkeztutako 2016ko irailaren 29ko⁸¹ idazkiak, zeina epaitegi horri berari zuzenduta dagoen, “*datu berriak ekarri ditu, eta datu horiek gorpua Frantziako zein toki zehatzetan lurperatuta egon daitekeen identifikatzeko*” balioko lukete, eta, beraz, “*gertakariak argitzeko garrantzitsutza*” jotzen da informazio hori⁸².

Auto horretan Fiskaltzak 2016ko urriaren 7an emandako txostena jasotzen da osorik, eta kereila-jartzaileek auzia berriz irekitzeko aurkeztutako idazkia organo horretara trasladatzeko eskaerari erantzuten dio. Fiskaltzaren txostenean akusazio partikularrak *Naparraren* gorpua aurkitzeko adierazitako kokaleku berria jasotzen da: “*Brocasetik Labriterako errepedean dagoen zuhaitzi bat, Mont-de-Marsanetik gertu*”⁸³. *Naparraren* gorpua non egon zitekeen adierazten zuen informazio hori zehaztu egin zen: “*Brocasetik Labriterako errepedean dagoen zubi baten irteeran dagoen zuhaitzi bat [D651 errepedea], ipar-mendebaldeko noranzkoan, 150 metro eskuinera jota*”⁸⁴, horixe azaltzen zen Etxeberria medikuaren⁸⁵ 2016ko abuztuaren 4ko txostenean, Iñaki Errazkin kazetariari iturri konfidentzial batek emandako informazioari jarraituz, zeina prozedura berriz zabaltzeko idazkian ere jaso zuten⁸⁶. Errazkinek, 2015eko abenduan, elkarrizketa bat egin zion Espainiako nazionalitatea zuen pertsona bati Brasilen –São Paulon bizi zen–, Euskal Herrian jarduten zuten erakunde terroristen aurkako legez kontrako jardueren berri bazuena, zeinak, antza denez, gerra zikina izenez ezagutzen zenarekin erlazonaturik baitzeuden⁸⁷. Datu berri horiek egiaztatzeko, Errazkin kazetariak informazio-iturriari egindako grabazio bat eta lurperatze-lekua zehazten zuen eskuz idatzitako dokumentu bat erabili ziren⁸⁸. Komunikabideetara iritsi zenez, Ramon Francisco Arnau de la Nuez Araña ezizena zuen CESIDeko (Defentsarako Informazio Zentro Nagusia) agente ohia izan zen Iñaki Errazkinen informatzailea⁸⁹.

---

81 Eneko Etxeberriak (*Naparraren* anaia), Iñigo Iruinek (familiaren abokatua) eta Francis Etxeberria mediku forentseak eman zuten idazkiko edukiaren berri prentsaurreko batean, prozedura berriz ireki ostean. EUROPA PRESS. “La familia... *op. cit.*”

82 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2016ko urriaren 13koa, Z.O. bakarra.

83 Fiskaltzak gogorarazten du, halaber, bere garaian, zenbait eginbide gauzatu ondoren, hala nola Baionako Instantzia Handiko Auzitegiak egindako ikerketa edo Ladislao Zabala eta Ignacio María Iturbide BVEko kideek inputatu gisa egindako adierazpenak, susmagari gisa Perret anaia buru zituen pertsona-talde bat jo zutela. Ikusi Fiskaltzaren 2016ko urriaren 7ko txosteneko hirugarren eta laugarren alegazioak.

84 Ikusi gauzatu beharreko hirugarren eginbidea (erregu-eskaera Frantziako agintari judizialei); *Naparraren* gorpua hondarrak bilatzeko lanekin dago erlazonaturik eta Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren 2016ko urriaren 13ko autoan dago jasota, xedapen-zatian.

85 Euskal Memoria Fundazioaren bidez Eneko Etxeberriak eskatuta egin zen txostena. Ikusi ETXEBERRIA GABILONDO, F. “Informe relativo al posible lugar de enterramiento de José Miguel Etxeberria Álvarez, desaparecido en 1980”, 2016ko abuztuaren 4koa; 12 orrialde.

86 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralari prozedura berriz irekitzea eskatzeko aurkeztutako idazkia (245/99 Aurretzako Eginbideak - proz. laburtua). 2016ko irailaren 29a. Hirugarren alegazioa.

87 Iñigo Iruinek esan zuenez informatzaileak: “*ETAren eta beste erakunde batzuen aurka 70eko urteen amaieran eta 80koen hasieran egindako Estatu-terrorismo jarduerekin izan zuen erlazioa, edo, behintzat, ekintza horiek egiten zituzten pertsonekin*”. EFE. “Las autoridades francesas intentan localizar el cuerpo de *Naparra*”, El Mundo, 2017ko apirilaren 3a.

88 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralari prozedura berriz irekitzea eskatzeko aurkeztutako idazkia (245/99 Aurretzako Eginbideak - proz. laburtua). 2016ko irailaren 29a. Hirugarren alegazioa.

89 Iñaki Errazkinek informatzailea nor zen esan zuen epaitegian, 2016ko urriaren 26an lekuko gisa Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegian deklarazioa hartu ziotenean. Hori, gero, Frantziar abian jarriko den instrukzioari gehituko zaio. Ikusi txostena: Iñaki Errazkinen deklarazioaren transkripzioa. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegian (Espainia) 2016ko urriaren 26an Errazkinek egin-

Etxeberria medikuak egindako txostenean, 2016ko uztailaren 30ean in situ egindako miaketaren emaitza jasotzen da⁹⁰; izan ere, Errazkinen iturriak adierazitako lekua miatu zen, hark esandakoa egia zen egiaztatzeko. Txostenean bi ehorzketa-leku egon daitezkeela adierazten da –geografikoki lekuak bat datozela jasotzen da ondorioetan–, Brocas eta Labrit herriak lotzen dituen errepidean harrizko bi zubi baitzeuden⁹¹. Etxeberria medikuak adierazten du bi leku horietan lurra hareatsua dela eta erraza dela ehorzketa klandestino bat egitea, “*ambos lugares son de suelo arenoso y fácil para llevar a cabo una inhumación clandestina. De hecho, de ser cierto que existe el enterramiento, es previsible que el estado de conservación de los restos sea bueno siendo potencialmente posible su análisis con fines identificativos y para establecer la causa de muerte*” dio Etxeberriak txostenean⁹². Geroago, Frantzia egin zuen deklarazioan, Etxeberria medikuak berriz ere esan zuen ezinezkoa zela *Naparra*-ren gorpuzkiak bilatzeko aukera egokiena zein zen zehatz mugatzea, informazio gehiagorik izan ezeari⁹³.

Iruin abokatuak, familiaren izenean, *Naparraren* gorpua bilatzen hasteko hainbat jarduera egiteko eskatu zio Auzitegi Nazionalari. Bat, lekukoaren deklarazioa hartzea Errazkin kazetariari, kazetariak bere iturri konfidentzialak emandako informazioa eta dokumentazioa eman zitza. Bi, Etxeberria lege- eta auzitegi-medikuntzan espezialista den medikuari deklarazioa hartzea lekuko eta peritu gisa, ordurako egona baitzen ustez *Naparra* lurperatuta egongo zitekeen lekuan. Eta hiru, azkena, premiazko erregu-eskaera bat bidaltzea Frantziako agintariei, Mont-de-Marsaneko Instrukzio Epaitegiaren bidez *Naparraren* gorpuzkiak bilatzeko lanak bidera zitezten, Etxeberria medikuaren txostenean jasotako jarraibideak betez⁹⁴.

Elsmael Moreno epailea, 2016ko urriaren 13an emandako autoan, Fiskaltzak aurretik egindako txostenean eskatu zuen bezalaxe, familiak eskatutako eginbide guztiak gauzatzeko proposamenaren alde agertu zen. Iñaki Errazkin kazetariak lekukoaren deklarazioa egin zion epaileari 2016ko urriaren 26an. Francisco Etxeberria mediku forentseak ere egun berean deklaratu zuen; txosten tekniko bat aurkeztu zuen aditu gisa. Era berea, erregu-eskaera bat egin zitzaion Frantziako justiziari, CESIDeko agente ohia zen iturriak adierazitako lekuan gorpuzkiak bilatzeko. Frantziako agintariak 2017ko apirilaren 4a ezarri zuten hondeaketa-lanak has-teko. Adierazitako eguna baino pare bat hilabete lehenago, 2017ko otsailaren 1ean, beste auto bat eman zen. Han, instrukzioa konplexua zela adierazten zen, eta jarduerak berriz hasi zirenetik jarduerekin amaitzeko hemezortzi hilabete epea eman zen (2016.10.13-2018.04.13).

7.2. Landetan egindako bilaketan ez zen ezer aurkitu

Solenne Motyl epailea, Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegiako lehendakariordea eta instrukzioaren arduraduna⁹⁵, arduratu zen Frantziari egindako erregu-eskaera gauzatzeaz; 2016ko abenduan jaso

---

dako deklarazioaren itzulpena, 2017ko martxoaren 20koa. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013); Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 44-48. orr.

90 Etxeberria medikuarekin batera Eneko Etxeberria, Iñaki Egaña (historialaria) eta Iñaki Errazkin joan ziren. Geroago ireki zen Frantziako instrukzioan dago jasota dagoen Francisco Etxeberriaren deklarazioaren berri izateko, zeinak gai honi buruzko informazioa duen, jo: Deklarazio-atestatua: Francisco Etxeberria Gabilondo, 2017ko urtarrilaren 26a, nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 70-72. orr.

91 A aukera (1. zubia): hormigoiz zabaldua dagoen zubia, Brocasen irteeran Labriterako noranzkoan, 53. eta 54. kilometroen artean, erreka baten gainetik pasatzen da mendebaldera (Ruisseau de Biensang). B aukera (2. zubia): Brocas-Labrit errepidean hori ere, garai bateko biderako balio du (“Nafarroako bidea” deiturikoa); errepidearen paralelo doa, eta bi herriak lotzen ditu horrek ere. Zehazki, Labritetik gertuago dago zubi hori, 51. eta 52. kilometroen artean; erreka txiki baten gainetik pasatzen da mendebaldera (Ruisseau de la Bernède) Ikusi ETXEBERRIA GABILONDO, F. “Informe relativo al posible lugar de enterramiento de José Miguel Etxeberria Álvarez, desaparecido en 1980”, 2016ko abuztuaren 4koa; 3. orr.

92 Ibid., 4. orr.

93 Deklarazio-atestatua: Francisco Etxeberria Gabilondo, 2017ko urtarrilaren 26a, nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 72. orr.

94 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralari prozedura berriz irekitzea eskatzeko aurkeztutako idazkia (245/99 Aurreitazko Eginbideak - proz. laburtua). 2016ko irailaren 29a. Seigarren alegazioa.

95 Horren ondorioa da Frantziako Estatuak, azkenean, auzia Parisen egoitza duen terrorismoaren kontrako epaitegiarekin ez bideatzea erabaki zuela. ARRETXE, J. “Francia iniciará la búsqueda de ‘Naparra’ entre enero y febrero”. Noticias de Navarra, 2016ko abenduaren 27a.

---

zela dago adierazita. 2017ko martxoaren 30ean, Anne Coulombeix⁹⁶ izendatu zuen Motyl epaileak *Naparra*-ren gorpuzkien bilaketan eta gorpua aurkituz gero lurpetik ateratzeko zereginetan peritu gisa aritzeko. Era berean, txosten zehatza egiteko eta 2017ko maiatzaren 15a baino lehen entregatzeko eskatu zitzaion⁹⁷. Paueko Jendarmeriako unitate berezi bati eman zitzaion bilaketa-lanak egiteko ardura. Laurent Lesaffre teniente koronela jarri zuten operatiboaren buru –Paueko ikerketa-ataleko komandantea.

Hondeatu beharreko lursailaren kokapen zehatzari buruzko lehenengo ikerketetan, Frantziako Jendarmeriak Errazkinen informatzaileak emandako bi hipotesiak hartu zituen kontuan –Etxeberrria medikuaren txostenean ere jasota datoz–, emandako informazioarekin bat zetozen tokiak izan zitezkeelakoan. Baina, desadostasunak ere nabaritu ziren. Izan ere, “*lekuetako batera ezin da errepidez iritsi, eta, bigarrenean, basotxoaren eta zubien artean distantzia askoz ere handiagoa dago*”. Baina informatzailea zein lekuri buruz ari zen zehazteko orduan, garrantzi berezia hartu zuen *Naparra* desagertu zenean eremuak zuen egoerak. Horretarako, inguruko bizilagunen argazkiak eta haien nahiz jabeen usteak bildu ziren. A aukerari buruz, hauxe da ondorioa: “(...) [80ko hamarkadan] ez zegoela basotxorik leku horretan, baso bakar bat baizik, nahikoa pinu handiak, haritzak eta makalak zituena”. B aukerari buruz, ondorioa oso bestelakoa da: “... airiala eta hariztiak 80 hamarkadan zegoen bezalatsu egon daiteke”. Ondorioz, A aukera baztertu egin zuten, ikerketak egin ostean ez zetorrelako ezertan bat informatzaileak emandako deskribapenarekin⁹⁸.

2017ko apirilaren 4an, goizeko 11:20an, hondeaketa-lan teknikoei ekin zieten *Naparraren* gorpuzkiak lurperatuta egon zitezkeen lekuan, CESIDeko kide ohiak ezagutzera emandakoaren arabera. 16:35ean bertan behera utzi ziren lanak, gorpurik aurkitu ez zelako⁹⁹. Iruin Sanz abokatua eta Etxeberrria medikua, azken hori familiak eskatuta, lekuan bertan egon ziren hondeaketa-lanak egin zirenean.

Anne Coulombeixi eskatu zitzaion txostenean –2017ko apirilaren 25eko data du txostenak–, hondeamakina hidrauliko bat erabili zela eta 400 m²ko azalera hondeatu zela adierazten da. Gainera, eremu horrek aldaketa gutxi izan duela esaten da, *Naparra* desagertu zen garaian lursailari egindako aire-argazkietan ikusten denez. Tamaina handiko sustraien usteltzeak eragindako landare-jatorriko anomalia batzuk antzemateaz gain, hauxe da ondorioa: Ziurtasunez esan daitekeela ekipo mekanikoarekin hondeaketa-lanak egindako hiru eremuetan ez zegoela gorpurik¹⁰⁰. Hala ere, lursailaren gaur egungo jabeak 15-20 bat urte lehenago bere semeak A aukerako zubitik 400 bat metro tara belarrez estalita zegoen militar erako bortzegi bat aurkitu zuela (45 neurrikoa) esan zuen hondeaketak egin zituzten egun berean. Oinetako hori Jendarmeriari entregatu zion berehala, eta hortik Espainiako justiziarik bidali zioten, egoki irizitako egiaztapenak egin zitzaion¹⁰¹.

Jean Philippe Récappé Mont-de-Marsaneko fiskalaren arabera, baliteke, hasiera batean, gorpua han lurperatu izana, eta gero lekuz aldatzea, baina kontua da arakatutako eremuan ez zutela gorpuz-hondarrik aurkitu¹⁰².

---

96 Anne Coulombeix Frantziako Jendarmeria Nazionalaren Ikerketa Kriminalak Institutuaren (IRCGN) Antropologia-Hematomorfologia sailako burua da.

97 Peritu izendatzeko autoa, 2017ko martxoaren 27koa. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 9-10. orr.

98 Hori guztia Lesaffre koronelak izendatutako Michel Hugounenc ikerketa-zuzendariak azalduta du Frantziara bidalitako erregu-eskaerari buruzko laburpen-atestatuan, zeina lekuan bertan egindako hondeaketa-lanen ondoren bete baitzuen. Ikusi laburpen-atestatua (erregu-eskaera), 2017ko ekainaren 19koa. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 39-41. orr.

99 Gertakariaren lekura joateko atestatua, 2017ko apirilaren 4koa. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 7-8. orr.

Anne Coulombeixek gerora egindako txostenaren arabera, lekura goizeko 10etan iritsi ziren; hondeaketa-lanei 10:40an ekin zieten, eta amaitu, arratsaldeko 17:00etan egin zuten. Ikusi 4369/EX/ANH/90/17 peritu-txostena. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 16. orr.

100 Xehetasunetarako, ikusi 4369/EX/ANH/90/17 peritu-txostena. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 13-29. orr.

101 Ikusi laburpen-atestatua (erregu-eskaera), 2017ko ekainaren 19koa. Nazioarteko erregu-eskaera gauzatzea - Espainia (sumario-zenbakia: JICABDOY16000013), Mont-de-Marsaneko Instantzia Handiko Auzitegia, 41. orr.

102 EFE. “Termina si éxito la búsqueda del cuerpo de Naparra en La Landas francesas”. *EFE agentzia*, 2017ko apirilaren 4a.

7.3. Auzia gaur egunean

Landetako bilaketak arrakastarik izan ez eta bi hilabetera, Eneko Etxeberriak, *Naparraren* anaiak, ikerketen egoeraren berri eman zuen 2017ko ekainaren 12an *GARA* egunkarian argitaratutako gutun batean. Epaileak eginbide gehiago egitea onartu zuela eman zuen jakitera Etxeberriak, tartean, Polizia Nazionalari eta Guardia Zibilari agente ohia lokalizatzeko informazioa eskatzea. Era beran, “*borrokan*” jarraitzeko asmoa dutela adierazi zuen, “*bilaketa-eremua zabaldu dadin eta gorpua lurperatuta egon daitekeen beste tokia, Paco Etxeberriaren txostenean ageri dena, ere kontuan har dadin*”¹⁰³.

2018ko otsailaren 7an, Fiskaltzak hala eskatuta, militar erako bortzegia edo bota (45 neurrikoa) Polizia Zientifikoaren Komisaria Nagusira bidaltzea erabaki zen, aztertu eta erabili zituen pertsonaren hondakin biologikorik bazuten ikusteko (hau da, DNA identifikatzen saiatzeko). Otsailaren 28an, eskatutakoa egiaztatzeko denbora gehiago beharko zutela adierazi zion Polizia Zientifikoak instrukzio-epaileari telefonoz, oinetakoa nahiko hondatuta zegoela ikusita. 2018ko martxoaren 1ean, gehieneko instrukzio-epeak ez agortzearen, Ismael Morenok jarduketak behin-behinean largestea eta auzia artxibatzea erabaki zuen. Dena den, auzia berriz irekiko zela aurreikusi zuen epaileak, hauxe jaso baitzuen autoan: “*(...) hasta el cumplimiento de la diligencia encomendada a la Comisaría General de Policía Científica, momento en que procederá la reapertura de las diligencias*”¹⁰⁴.

2018ko martxoaren 9an, *Naparraren* senideen ordezkari prozesalak (Celestina Álvarez, Eneko Etxeberria eta María Camino Etxeberria) erreforma-errekurtsoa jarri zuen aurreko autoaren aurka, dekretatutako largespena eta artxibatzea indarrik gabe uzteko, instrukzioa amaitzeko gehieneko beste epe bat finkatzeko eta eginbide berriak izapidetuta auziak aurrera jarrai zezan lortzeko. Zehazki, hiru eginbide egiteko eskatu zuten: a) Ramón Francisco Arnau de la Nuez non zegoen zehazteko, deklarazio judiziala har ziezaioten; b) Ramón Francisco Arnau de la Nuez jaunari buruz informazio gehiago biltzeko; eta c) Nazioarteko erregera zabaltzeko, agintari frantsesek aurretik haiak baztertutako “A aukera” izeneko eremuan gorpua bila zezaten¹⁰⁵. 2018ko martxoaren 16an, aurkeztutako errekurtsioa ebatzi aurretik, Polizia Zientifikoaren Komisaria Nagusiak egindako txostena jaso zuen epaitegiak. Militar erako 45 neurriko bortzegi edo botari egindako azterketan ezin izan dela DNAririk lortu da ondorioa. Fiskaltzak, erreforma-errekurtsoari erantzuteko, hura ezesteko eta 2018ko martxoaren 16an aurkaratutako autoa berresteko eskatu zuen. Eta oinarri dituen arrazoiak guztiz bat datoz eskatu ziren eginbide guztiak gauzatzeko asmoa ezesteko instrukzio-epaileak 2018ko martxoaren 22ko autoan emandako oinarriarekin.

Frantziako agintariak gorpuren bilaketa “A aukerari” dagokion eremura hedatzeari dagokionez, Landetan emaitzarik izan ez zuen bilaketaren ondoren egindako txostenean jasotakoari lotzen zaio instrukzio-epailea. Zehazki, berresten du baztertutako gunearen egoera ez datorrela ezertan bat informatzaileak egindako deskribapenarekin. Ramón Francisco Arnau de la Nuez aurkitzeari eta ondoren hari deklarazioa hartzeari dagokionez, autoak berriro dio ezin dela jakin non dagoen, eta ofizioa bidali zitzaizela Polizia Nazionalari eta Guardia Zibilari lortzen zuten edozein daturen berri emateko, baina Instrukzioko Epaitegi Zentralak ez dakiela ezer egin duten. Horrenbestez, instrukzio-epaileak hauxe ondorioztatzen du: “*(...) no existen razones que justifiquen fijar un nuevo plazo máximo para la finalización de la instrucción (...) dado que no podemos condicionar los plazos de la instrucción a un acontecimiento incierto y no previsible en el tiempo, cual es el momento de la localización de D. Ramón Francisco Arnau de la Nuez*”¹⁰⁶. Aurrekoa gorabehera, instrukzio-epaileak partzialki baiesten du errekurtsioa, largespena kentzeko eta jarduketak berriz irekitzeari dagokienez bakarrik, hala adierazten baitzen berriaz 2018ko martxoaren 1eko autoan, Polizia Zientifikoak egindako eginbidearen emaitzak ezagutu ondoren¹⁰⁷.

2018ko apirilaren 11n, Iñaki Errazkin kazetariak *Naparraren* gorpuzkiak aurkitzeko informazioa eman zuen iturria nor zen adierazi zuen gizarte sareetan eta YouTubeen: Ramón Francisco Arnau de la Nuez zela adie-

---

103 ETXEBERRIA ÁLVAREZ, E. “¡Queremos saber la verdad!”. *Noticias de Navarra*, 2017ko ekainaren 12a.

104 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2018ko martxoaren 1ekoa, Z.O. bakarra.

105 Dena den, baztertu zen eremua da, hain zuzen ere, Etxeberria medikuaren ustez, Iruñeko errefuxiatuaren gorpuzkiak aurkitzeko aukera gehien zituen lekua: “*Ulertezinak egiten zaizkigun arrazoiengatik, Frantziako agintaritzek erabaki zuten hondeaketa-lanak aukera gutxienez zegoen lekuan egitea*”. EFE. “La búsqueda del cuerpo de Naparra: ‘esperanza y prudencia’ en la familia”. *Noticias de Navarra*, 2018ko ekainaren 15a.

106 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2018ko martxoaren 22koa, laugarren Z.O.

107 Ibid., bigarren Z.O.

---

razi zuen. CESIDeko agente ohia guardia zibilez jantzita agertu zen kamera aurrean, eta egin zuen mintzaldi laburrean, lokalizatutzat jo zuen *Naparraren* gorpua, eta adierazi zuen CESIDek pertsona hori non zegoen zergatik zekien azaldu beharko duela Espainiako estatuak. Bideo horretan *Araña* ezizena zuen CESIDeko agente ohizat jo zuen bere burua. Youtuben zintzilikatutako bideoaren argitalpenarekin batera Iñaki Errazkinek idatzitako testuan azaltzen da familiak Auzitegi Nazionalari kasua ez ixteko eta Frantziako Jendarmeria presionatzeko eskatu ziola, jarrai zezan Jose Miguel Etxeberriaren gorpua bilatzen Francisco Etxeberria mediku forentseak gorpua bilatzeko aukera gehiago zegoela adierazi baina Jendarmeriak miazteari uko egin zion lekuan. Bestetik, agente ohia oso gaixo zegoela adierazi zuen kazetariak testu horretan bertan. Hau da *Naparraren* auziarekin erlazionatutako bideo-zatiaren transkripzioaren itzulpena: “(...) *Euskal Herrian desagertutako azkenari dagokionez, adierazi nahi nizueke lokalizatuta dagoela jada gorpua, badagoela informazioa eta hemendik gutxira haren gorpuzkiak berreskuratuko direla espero dugula, uste dugula eta nahi dugula. Une horretan, CESIDek pertsona hori non zegoen zergatik zekien azaldu beharko du Espainiako estatuak(...)*”¹⁰⁸. *NAIZ* egunkari digitalak bideoari buruz zabalduko informazioaren arabera, grabazioa Landetan egindako hondeaketan aurretikoa da, eta adierazten du inork ez dakiela agente ohia non dagoen¹⁰⁹.

Familiak, ikerketa nola egin zen batere gustura ez zegoenez, 2018ko martxoaren 22ko autoa errekurritu zuen apelazio bidez. Fiskaltzak, berriz ere, errekurtsioa ezesteko eskatu zuen, eta auzia Auzitegi Nazionalako zigor-arloko salako bigarren sekziara iritsi zen. Auzitegi Nazionalaren 2018ko maiatzaren 8ko 254/18 autoan erabilitako arrazoibide juridikoak garrantzia handiko alderdi bat du oinarri, lehenik eta behin. Errekurtsogileak eskatutako eginbideak auzirako egokiak direlako aintzat hatuko balira –gogora dezagun, instrukzio-epaileak ukatu egin zituela–, asko baldintzatuko luke instrukzio-fasearen emaitza. Hala, errekurtsogileek irizten diote lehenengo luzapenetik geratzen den denbora ez dela nahikoa egin nahi diren eginbideak gauzatzeko. Horregatik, instrukzioarekin jarraitzeko beste luzapen bat eskatu zuten. Ez ohiko epe hori emateko, *arrazoi egiazatuak* egon behar dutela ezartzen du Prozedura Zibilarren Legearen 324. artikulua. Auzitegi Nazionalako magistratuen iritziz, halako arrazoirik badagoen jakiteko, alde aurretik egindakoa eta instrukzioak arrakasta izango duen jakiteko etorkizuneko aurreikuspena balioetsi beharko dira. Eta puntu horretan, magistratuek uste dute eginbideak salbuespenezko epe batean bakarrik egin daitezkeela, baina horrek ez duela esan nahi ikerketarako emaitza positiborik emango ez dutenik. Hortaz, instrukzioaren epea luzatzea justifikaturik dago¹¹⁰.

Errekurtsogileek, halaber, berriz ere adierazi zuten 2017ko apirilean egindako bilaketa 1987ko argazki batzuetan oinarritu zela. Argazki horiek bizilagun batek eman zituela, lurretik ateratakoak zirela, eta ez zela urte haietako aireko argazkirik erabili argudiatu zuten. Hartara, familiak eremu horretako 1982ko aireko argazkiak zituen CD bat aurkeztu zuen. Argazki horietan ikusten da A eremuan ere harizti bat zegoela eta bertara iristeko pista, zeina bat datorren CESIDeko agenteak deskribatutakoarekin. Auzitegi Nazionalak uste du ez dagoela argi jasota alderdi horiek aurreko eginbidean kontuan hartu zirenik, hondeaketa-lanak egin zirenean, eta, beraz, egokia dela irizten dio Frantziari beste errekerimendu bat egitea¹¹¹.

Ramón Francisco Arnau de la Nuez aurkitzeko eskatzen zen eginbideari dagokionez, Auzitegi Nazionalak uste du kudeaketak ez direla zertan mugatu hura bilatzera. Epe luzapenak, beraz, aukera emango luke haren inguruabar pertsonalak, profesionalak eta lan-bizitzakoak ezagutzeko; izan ere, deklarazioan entzuteko aukera izanez gero, baliagarri izan daitezke haren lekukotza balioesteko¹¹².

Aurreko guztiagatik, Auzitegi Nazionalako magistratuek erregurtsogileek jarritako apelazio-errekurtsioa onartu, eta aurkaratutako ebazpena (2018ko martxoaren 22ko autoa) eman zuen instrukzioko epaileari eskatzen diote instrukzioko epea ixteko beste epe bat ezartzeko “*irizpide-askatasunez*”¹¹³.

Familiak jarritako errekurtsioa onartu zenean, Moreno epaileak erregu-eskaera bat bidali zien Frantziako agintari judizialei Etxeberria Álvarez-en gorpua bilatzeko berriz ere lanak egin zitzaten aurretik Jendarmeriak baztertutako eremuan, hau da, A eremuan. Poliziari eta Guardia Zibilarri Arnau de la Nuezek 1980 eta 1990

---

108 <https://www.youtube.com/watch?v=hIQXj6oSaK8> [último acceso: 28/11/2019].

109 NAIZ. “La fuente sobre *Naparra*, un ex agente del Cesid hoy en paradero desconocido”, *Naiz*, 2018ko apirilaren 12a.

110 Auzitegi Nazionalaren 254/18 autoa, 2018ko maiatzaren 8koa, lehenengo Z.O.

111 *Ibid.*, bigarren Z.O.

112 *Ibid.*, hirugarren Z.O.

113 *Ibid.*, laugarren Z.O.

bitartean izan zituen inguruabar pertsonal eta profesionalei buruzko txosten bat egiteko agindu zien, eta Gizarte Segurantzaren Diruzaintzari, berriz, haren lan-bizitzaren berri emateko. Auziaren instrukzioa beste hemezortzi hilabete luzatu zen, epailearen aginduz¹¹⁴.

2019k ekainaren 12an, *Naparra* bahitu eta desagertu zenetik 39 urte igaro zirenean, Eneko Etxeberria anaiak “denbora-eternaldi” ulertezin bat izan dela aipatu zuen. Zehazki, hitz hauek egin zituen (itzulpena da): “(...) Espainiako justiziak Frantziako agintariei egindako errekerimenduaren erantzunik jaso gabe jarraitzen dugu, eta ez dakigu zer arrazoi dauden bigarren hondeaketa hori atzeratzeko. Ezin ulerturik gabilza zer gertatzen den”¹¹⁵.

8. Aitorpen instituzionala, berandu eta ez nahikoa

Etxeberria-Álvarez familiak bi aldiz eskatu du José Miguel Etxeberria Álvarez *Naparra* terrorismoaren biktime-tzat hartzeko, baina Espainiako estatuak ukatu egin dio estatus hori. Barne Ministerioak familiaren eskaerari erantzun zion ezin izan zela frogatu gertakariak jarduera terroristaren ondorio izan zirenik, eta hori, gainera, lehenago ere ebatzi zela bide administratibo eta judizialean.

Lehenengo aitorpen instituzionala Eusko Jaurlaritzak egin zuen 2008an, Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzak auzia *Talde inkontrolatuek, eskuin-muturreko taldeek eta GALek eragindako terrorismoaren biktimei buruzko txostenean* sartu zuenean. Krimen horren erantzule BVE dela adierazten da dokumentu horretan, eta poliziak egilea Perret mertzenario frantziarra dela dioela jasotzen da. Urte horretan bertan Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubideen Zuzendaritzak argitaratu zuen txostenean ere jaso zen Iruñeko gaztearen desagerepenaren auzia¹¹⁶.

Urte batzuk geroago, *Naparraren* familiak Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoko Desagertze Behartu edo Nahi Gabekoei buruzko Lantaldearen esku jarri zituen Frantziako eta Espainiako jurisdikzio-organoetan egindako ikerketen datu guztiak. 2014ko ekainaren 13an, Espainiako eta Frantziako gobernuei zuzendu zitzaieen organo hori bera, *Naparra* non zegoen eta zer gertatu zitzaion jakin zedin beharrezkoak ziren ikerketak egin zitzaizkien eskatzeko¹¹⁷.

2019ko azaroan, familiak berri gehiago jaso zituen Nazio Batuen Lan Talde horretatik, Etxeberria kasua aztertutik baitzuten beste behin, Genevan 2019ko irailaren 16tik 20ra egindako 119. bilkura-aldian. Nazioarteko erakunde horrek familiari bidalitako gutunean, aditu-taldeak adierazten die ez duela nahikotzat jo Espainiako Gobernuak “Etxeberria Álvarez jauna non egon daitekeen”¹¹⁸ zehazteko emandako informazioa, eta hurrengo 120. bilkura-aldian auzia aztertzen jarraituko dutela ziurtatzen die, zeina Genevan egingo baita 2020ko otsailean.

---

114 NAIZ. “La AN pide a las autoridades francesas que busquen de nuevo a *Naparra* en Las Landas”. *Naiz*, 2018ko maiatzaren 24a.

115 ETXEBERRIA ÁLVAREZ, E. “Caso *Naparra*: un paréntesis temporal”. *Noticias de Navarra*, 2019ko ekainaren 12a.

116 LANDA GOROSTIZA, J.M. “Informe sobre víctimas de vulneraciones de derechos humanos derivadas de la violencia de motivación política”, *Eusko Jaurlaritzaren Justizia, Enplegu eta Gizarte Segurantzaren Saila*, 2008, 61 eta 147 orr.

117 Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralari prozedura berriz irekitzea eskatzeko aurkeztutako idazkia (245/99 Aurretiazko Eginbideak - proz. laburtua). 2016ko irailaren 29a. Zazpigarren alegazioa.

118 IMPLEMENTATION LETTER WGEID 119 SESSION. Desagertze Behartu edo Nahi Gabekoei buruzko Lantaldearen mandatu. Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioa, 2019ko azaroaren 4a.

Azterketa juridikoa

---

1. Sarrera eta erreferentziazko testuingurua

Txosten honen lehen blokean azaldutako gertaerak kontuan hartuta, José Miguel Etxeberria Álvarez (*Naparra* edo *Bakunin*) 1980ko ekainaren 11n Estatuaren babesarekin edo oniritziarekin BVE erakunde parapolizial eta eskuin-muturrekoak bahitu eta desagerrarazi zuela da hipotesi nagusia da. Giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean¹¹⁹ erabat debekatuta dago desagertze behartua, hau da, Estatuak edo haren baitanekin, babesarekin edo oniritziarekin jarduten duten taldeek pertsona bat atxilotzea, bahitzea edo askatasunaz gabetzea, desagertutako pertsona non dagoen ezkutatzea, eta legezko babesa kentzea¹²⁰. Giza duintasunari irain egiteaz gain, nazioarteko zuzenbidean onartutako giza eskubideen urraketa larria eta agerikoa da¹²¹.

Nazio Batuen sisteman, 1966ko Eskubide Zibilen eta Politikoaren Nazioarteko Itunetik abiatu behar da; 1977an berretsi zuen Espainiak itun hori. Funtsezko eskubide baten urraketarik izanez gero, hari aurre egiteko baliabide eraginkor bat bermatzeko konpromisoa hartu zuten ituna sinatu zuten estatuak¹²². Berriki, eta bereziki desagertze behartuen krimenari buruz, desagertze behartuen aurka pertsona guztiak babesteko 2006ko Nazioarteko Konbentzioak –2011n berretsi zuen Espainiak¹²³– guztiz debekatzen du desagertze behartuak egitea, gizateriaren aurkako delituak baitira modu orokorrean edo sistematikoki egiten badira¹²⁴. Konbentzioa oinarrizko erreferentzia-puntua da desagertze behartuari buruzko azterketa juridikoa egiteko, Espainiak arlo horretan sinatu eta berretsi duen tresna lotesle bakarra baita; beraz, haren xedapenek jokoan dauden oinarrizko eskubideen eta arlo horretako etxeko aurreikuspen penalen norainokoa interpretatzeko balio dute. Konbentzioak prebentziozko betebeharrak ditu. Desagertze-delitu bat tipifikatzera behartzen dute¹²⁵ betebeharrak horiek, eta ekintza penalaren preskribaezintasuna xedatzen. Funtsean, giza eskubideen nazioarteko zuzenbideak desagertze behartuaren biktima izan direnei buruzko egia jakiteko eta kaltea errepartzeko eskubidea onartzen du, biktimaren definizio zabal batean oinarrituta; hor sartzen da desagertzearen ondorioz kalte zuzena jasan duen edonor¹²⁶.

Behartutako desagertzeen beste kasu batzuetan ez bezala, zeinetan interes juridikoa¹²⁷, baitzuen 1977ko Amnistia Legea aplikatzeko balizko aukerak, hala nola *Pertur*¹²⁸ auzian edo *Galiziako hiruren*¹²⁹;kasuan, Am-

---

119 Giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean oro har onartzen den kontzeptua da hori, desagertze behartuen aurka pertsona guztiak babesteko nazioarteko konbentzioan jasoa; New York, 2006ko abenduaren 20a (BOE, 2011.02.18koa, 42. Zk., 18254 orr. eta hurrengoak), 2. artikulua.

120 *Ibid.*, 1. artikulua.

121 Desagertze behartuen aurka pertsona guztiak babesteari buruzko deklarazioa Batzar Nagusiak onartua, 1992ko abenduaren 18ko 47/133 ebazpenean [1/Res/47/133], 1. art.

122 Eskubide Zibil eta Politikoaren Nazioarteko Ituna, New Yorken egina, 1966ko abenduaren 19an (BOE 1977.04.30ekoa, 103. zk., 9337. orr. eta hurrengoak), 2.3. art.

123 Desagertze behartuen aurka pertsona guztiak babesteko Nazioarteko Konbentzioa, New Yorken egina, 2006ko abenduaren 20an (BOE, 2011.02.18koa, 42. zk., 18254 orr. eta hurrengoak).

124 *Ibid.*, 1. eta 5. artikulua.

125 Zigor-arloko legegileak 1/2015 Lege Organikoaren bidez Zigor Kodearen erreforman desagertze behartuaren mota bat sartu zuen gizateriaren aurkako delitu gisa (baldin eta biztanleria zibilarren edo haren zati baten aurkako eraso orokor edo sistematiko baten parte gisa egiten bada), eta 12 urtetik 15 urtera bitarteko espetxe-zigorra ezarri zuen (607 bis artikulua 2.6. apartatua).

126 Desagertze behartuen aurka pertsona guztiak babesteko Nazioarteko Konbentzioa, New Yorken egina, 2006ko abenduaren 20an (BOE, 2011.02.18koa, 42. zk., 18254 orr. eta hurrengoak), 24. art.

127 46/1977 Legea, urriaren 15ekoa, Amnistiarena.

128 Ikusi honi buruz GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA (UPV/EHU). “Pertur kasuari buruzko txostena: gaiaren egungo egoera”, *Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubide, Bizikidetzaren eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusia*, 2017, 32-33. orr. Eskuragarri linean: https://www.irekia.euskadi.eus/uploads/attachments/9576/Informe_Caso_Pertur.pdf?1495010623 [último acceso: 28/11/2019].

129 Ikusi honi buruz: GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA (UPV/EHU), “1973ko martxoaren 24an desagertutako hiru gazte coruñarrei buruzko txostena”, *Eusko Jaurlaritzaren Giza Eskubide, Bizikidetzaren eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusia*, 2018ko martxoaren 24a. Eskuragarri linean: http://katedraddhh.eus/documentos/pdf/informes/INFORME_Desaparicion_tres_jovenes_gallegos_1973_24-03-2018.pdf [último acceso: 28/11/2019].

nistia Legearen aplikazio-eremutik kanpo dago *Naparraren* kasua argi eta garbi, delitu-egitateak 1980koak baitira. Kasu honetan ez dago preskripzioaren¹³⁰ balizko aplikagarritasuna balioetsi beharrik ere, *Naparraren* auzi judizialean ez delako erakunde juridiko hori ofizios aplikatu eta Fiskaltzak ere ez duelako alegatu horretarako prozesu-aukera zegoenean¹³¹. Gainera, nolana ere, delituaren preskripzioa eten egingo zukeen kereila aurkezteak eta 1999an Auzitegi Nazionalean prozesu-judiziala hasteak.

Sub iudice kausa bat denez, zuhurtziaz jokatu behar da, eta kasuaren azterketa juridikoa honetan oinarritu behar da: desagertze behartuen biktima orori onartutako egia jakiteko eta erreparazioa jasotzeko eskubidean, eta, zehazkiago, desagertzea argitzeko ikerketa eraginkor bat egiteko Estatuak duen betebeharrean. Nazioarteko arauak eta sistema kontrolatzeko Nazio Batuen organoek, hala nola Giza Eskubideen Europako Auzitegiak gutxienezko eskakizun batzuk garatu dituzte Europako Kontseiluaren esparruan, zeinak desagertze behartuen biktimen benetako estatutu juridikoa baitira.

2. Giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean desagertze behartuak ikertzeko betebeharra: Nazio Batuen estandarrak

---

2014an, desagertzen-salaketa bat jarri zuen Egiari Zor fundazioak Nazio Batuen Desagertze Behartu edo Nahi Gabekoei buruzko Lantaldean (WGEID), Behatokiak *Naparra* kasuari buruz egindako txostena oinarri hartuta. Salaketaren ondorioz, lantaldea kasua izapidetzen hasi zen prozedura arruntaren bidez, eta gaia zehatz-mehatz aztertu zuten 103. bilkura-aldian. WGEIDk desagertutako pertsonen familiei laguntzeko agindua du, non dauden jakiteko, eta inplikaturako gobernuen eta familien eta gizarte zibileko erakundeen arteko komunikazio-bide izateko balio du. 1992an Pertsona Guztiak Desagertzen Behartuen aurka Babesteari buruzko Adierazpena onartu ostean, adierazpen horretatik datozen betebeharrak betetzen estatuak egiten duten aurrerapena kontrolatzea ere bada lantaldearen egitekoa, bai eta betebeharrak horiek benetan gauzatzen laguntzea ere.

2.1. Biktima estatusa onartzea: erantzukizun penala eta erreparazioa

Aurretik ere esan denez, nazioarteko zuzenbidearen ikuspegitik, desagertuaz gain, desagertze behartu baten biktima da desagertze horren ondorioz zuzeneko kaltea¹³² jasan duen pertsona fisiko oro, desagertutako pertsonaren senideak edo lagunak barne¹³³. Pertur kasuari¹³⁴ buruzko txostenean adierazten zen bezala, desagertze-krimen baten zantzuak daudenean estatuak duten ikertzeko betebeharraren helburua ez da prozesu penalaren bidez erantzuleak zigortzea soilik, baita biktimen egitarako eta erreparaziorako

---

130 Preskripzioa prozeduragarritasuna eta zigorgarritasuna blokeatzeko kausa gisa, Auzitegi Gorenaren eta giza eskubideen nazioarteko estandar garrantzitsuenen ikuspegitik, hemen: GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA (UPV/EHU). "Pertur kasuari buruzko txostena... *op. cit.*, 32. orr.

131 Kontuan hartzeko da, ordena publiko prozesalaren barruko gai bat denez, prozeduraren edozein unean alega daitekeela; MORALES PRATS, Fermín, "Título VII, Capítulo I: De las causas que extinguen la responsabilidad criminal", hemen: QUINTERO OLIVARES, Gonzalo, *Comentarios al Código Penal Español*. Tomo I, Thomson Reuters Aranzadi, Navarra, 7ª ed., 2016, 907. orr.

132 Desagertze behartuen aurka pertsona guztiak babesteko Nazioarteko Konbentzioa, New Yorken egina, 2006ko abenduaren 20an (BOE, 2011.02.18koa, 42. zk., 18254 orr. eta hurrengoak), 24. art.

133 Horri dagokionez, irakurri Amnistia Internazionalen txosten hau: *No a la impunidad de las desapariciones forzadas. Lista de requisitos para la implementación efectiva de la Convención Internacional contra las Desapariciones Forzadas*, Londres, 2011, 50. orr. Eskuragarri linean: <https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/ior510062011es.pdf> [azken aldiz noiz sartu: 2019/11/28]

134 GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA (UPV/EHU). "Pertur kasuari buruzko txostena... *op. cit.*, 31. orr.

---

eskubidea gauzatzea ere. Alde horretatik, giza eskubideen nazioarteko arauen ageriko urraketen biktimei buruzko NBEren oinarriko printzipioak aipatu behar dira, errekursoak jarri eta erreparazioak lortzeko¹³⁵. Printzipio horiek argi eta garbi bereizten dituzte, alde batetik, biktimaren estatusaren aitortzea erreparazioarako, eta, bestetik, dagokion zigor-prozeduraren emaitza. Hala, biktimaren estatusa onartzeko ez da beharrezkoa urraketaren egilea nor den argitzea –eta, are gutxiago, kondena-epaia izatea– prozedura penal baten esparruan¹³⁶.

2.2. Egia jakiteko eskubidea

Desagertze behartuen biktimek, Konbentzioaren babesean, egia jakiteko eskubidea dute, desagertzearen inguruabarrei, ikerketaren bilakaera eta emaitzei eta desagertutako pertsonaren egoerari dagokienez¹³⁷. Eskubide horrek betebeharrak ezartzen dizkio estatuari; izan ere, desagertutako pertsonak bilatzeko, lokalizatzeko eta askatzeko beharrezkoak diren neurri guztiak hartu beharko ditu, eta hil badira, haien gorpuk bilatu, errespetatu eta itzultzekoak¹³⁸. Egitarako eskubideak, argi dagoenez, dimentsio indibiduala du, baina baita kolektiboa ere, zigorgabetasunaren aurkako borrokarekin eta desagertze behartuen prebentzioarekin bat egiten duena¹³⁹. Nazio Batuen esparruan zigorgabetasunaren aurka borrokatzeko printzipioen arabera, eskubide hori estatuaren betebeharrak preskribaezina da, eta horrek ikerketa judizial independentea eskatzen du gertaerak argitzeko, baina mekanismo ez-judizialen bidez ere bete behar da, hala badagokio, esate baterako egia erabazteko baten bidez¹⁴⁰.

Aurretik esandakoari jarraituz, biktimek ikerketa-prozesuaren egoera eta emaitzak ezagutzeko eskubide instrumentala dute. Era berean, desagertutako biktima non dagoen jakiteko eskubidea ere jasotzen da Konbentzioan, bai eta hildakoen gorpuzkiak berreskuratzeko eskubidea ere, haien senideen eta hurbilekoen sinesmenen arabera hilobiratzeko¹⁴¹. Betebeharrak, halaber, gertakariak eta erantzukizunak argitzeko ere balio du¹⁴².

2.3. Erreparazio osoa lortzeko eskubidea

Bai 1992ko Adierazpenak, bai Desagertzen behartuen aurkako Konbentzioak desagertzeen biktimek erreparazio azkarra, osoa eta benetakoa lortzeko eskubidea dutela onartzen dute¹⁴³. Erreparazioak zuzenbidea-

---

135 Giza eskubideen nazioarteko arauen ageriko urraketan eta nazioarteko zuzenbide humanitarioaren urraketan larrin biktimek errekursoak jartzeko eta ordainak jasotzeko duten eskubideari buruzko oinarriko printzipio eta jarraibideak; NBEren 2005eko abenduaren 16ko Ebazpena [A/RES/60/147].

136 Ibid., V. printzipioa, 9. paragrafoa.

137 Desagertze behartuen aurkako Nazioarteko Konbentzioa, 24.2. art. eta hitzaurrea: “*Biktima bakoitzak eskubidea du egia jakiteko desagertze behartuaren inguruabarrei buruz, ikerketaren bilakaerari eta emaitzei buruz eta desagertutako pertsonaren egoerari buruz. Estatu alderdi bakoitzak egokiak diren neurriak hartu beharko ditu esandakoa betetzeko*”.

138 Ibid.

139 Ikusi Giza eskubideak babesteko eta sustatzeko printzipio eguneratuen sorta, zigorgabetasunaren aurka borrokatzeko: 4. printzipioa (E/CN.4/2005/102/Add.1).

140 Ibid., V. printzipioa.

141 Desagertze behartuen aurkako Nazioarteko Konbentzioa, 24.3. art.: “*Estatu alderdi bakoitzak neurri egoki guztiak hartuko ditu, desagertutako pertsonak bilatu, aurkitu eta askatzeko, eta, pertsona horiek hilda badaude, horien gorpuzkiak bilatu, errespetatu eta itzultzeko*”.

142 Ikusi Amnistía Internazionalen txostena: *No a la impunidad de las desapariciones forzadas...*, op. cit., 52. orr, eta 168. oharrean aipatzen den CIDHren jurisprudentzia.

143 Pertsona Guztiak Desagertzen Behartuen aurka Babesteari buruzko Adierazpenaren 19. art.: “*Desagertze behartuen biktimek eta haien senideek erreparazioa lortu beharko dute, eta kalte-ordain egokia jasotzeko eskubidea izango dute eta berriz ere ahalik eta modu egokienean egokitzeko baliabideak izateko. Desagertze behartuaren ondorioz biktima hiltzen bada, haren familiak izango du kalte-ordaina jasotzeko eskubidea*” eta Desagertze behartuen aurkako Nazioarteko Konbentzioaren 24. art.: “*4. Estatu alderdiek euren lege-sistemak desagertze behartu baten biktimari erreparazioarako eta kalte-ordain azkar, bidezko eta egokirako eskubidea bermatuko diela zainduko dute. 5. Artikulu honen 4. paragrafoan jasotzen den erreparazioarako eskubideak kalte material eta moral guztiak hartzen ditu, eta, dagokionean, beste erreparazio-modalitate batzuk ere bai, hala nola a) lehengoratzea; b) berregokitzea; c) gogobetetzea, duintasuna eta izen ona lehengoratzea barne; d) berriz ez gertatzeko bermeak. 6. Desagertutako pertsona non dagoen argitu arte ikerketarekin jarraitzeko betebeharrari kalterik*

ren aurkako egitatearen ondorioak ezabatzea edo arintzea du helburu, eta desagertzeak eragindako kalte materialak nahiz moralak hartzen ditu barnean. Hauek dira erreparazio moduak edo modalitateak: lehengoratztea (biktima urraketaren aurreko egoerara lehengoratzeko edo itzultzeko, aukera dagoenean), kalte-ordaina, errehabilitazioa (arreta medikoa eta psikologikoa eta zerbitzu juridiko eta gizarte zerbitzuak barne), gogobetetzea eta berriz ez dela gertatuko bermatzea¹⁴⁴. Edonola ere, jasandako urraketan eta kaltearen larritasunaren arabera izan behar du erreparazioa¹⁴⁵. Kalte-ordainen bidearen kasuan, kalte materialak nahiz moralak ordaindu behar dira, bai eta laguntza juridikoak edo adituen laguntzak, medikamentuek eta zerbitzu mediko eta psikologikoei nahiz gizarte zerbitzuei sortutako gastuak ere¹⁴⁶.

3. Desagertze behartuen alorreko Europako estandarrak, eta Estatuak ikerketa eraginkorra egiteko duen betebeharra

---

3.1. Ikerketa eraginkor bat egin beharra, bizitzeko eskubidea errespetatzen dela adierazten duen prozesuko berme gisa (Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren –GEEH– 2. art.)

Pertsona guztiek bizitzeko eskubidea dutela eta legez babestuta egongo direla ezartzen du 2. artikulua. Hala ere, badago kausa tasatuen *numerus clausus* bat, non heriotza eragiteak ez dakarren berekin GEEHren 2. artikuluan jasotako arau-haustea. Horrek ikerketa eraginkor bat egiteko betebeharrarekin bat datorren lehen eskakizun bat aurreratzen du. Jarraian azalduko dugu xeheki. Zehazki, 2.1. artikulua GEEHn jasotako bizitzarako eskubidearen urraketa salbuesten du, auzitegi batek emandako heriotza-zigorra ezartzen duen kondena baten betearazpenaren bidez gertatzen bada, betiere legezketasun-printzipioaren arabera. 2.2. artikulua arau-haustetik salbuesten du, erabat beharrezkoa den indar batera joz, pertsona bat legez kontrako eraso baten aurka defendatzen duena, zuzenbidearen arabera pertsona bat atxilotzen duena edo preso edo legez atxilotutako baten ihesa eragozten duena edo matxinada edo errebolta bat legez erreprimitzen duena. Hemen interesatzen zaigunerako, pertsona baten heriotza justifikatzen duten inguruabarrak zorrotz egiaztatu eta mugatu behar dira¹⁴⁷, eta horrenbestez, GEEHrekin bat datozen jardueren edo jokabideen esparru horretatik kanpo geratzen direnak ere ezagutu ahal izango dira.

Gainera, GEEHren 2. eta 1. artikuluen irakurketa bateratua eginez gero, zeinak Estatuari eskatzen baitie GEEHren eskubide eta askatasunak aitortu, bermatu eta errespetatzeko bere jurisdikziopeko pertsona orori, Estatuak ikerketa ofizial eraginkorra egiteko betebeharrak positiboak duela ari da ezartzen, indarra erabiltzearen ondorioz heriotza bat gertatzen denean. Izan ere, GEEHren 2. artikulua arabera, estatuek bizitza babesteko duten betebeharra (bizitzeko eskubidearen dimentsio “substantiboa”) praktikan edukirik gabe geratuko litzateke ikerketa ofizial egokia egiten ez bada (bizitzeko eskubidearen dimentsio “prozesala”)¹⁴⁸. Betebeharrak hori modu autonomoan hartzen da kontuan eta bizitzeko eskubidearen alderdi

---

egin gabe, estatu alderdi bakoitzak xedapen egokiak hartuko ditu desagertutako pertsonen lege-egoerari, pertsona horien egoera ez denean argitu, eta horien senideei dagokienez, besteak beste, gizarte-babesaren, gai ekonomikoaren, familia-zuzenbidearen eta jabetza-eskubideen esparruetan”.

144 Errekurtsoak jarri eta erreparazioak lortzeko eskubideari buruzko Oinarrizko Printzipioak (Van Boven-Bassiouni printzipioak), NBEren Giza Eskubideen Batzordea, E/CN.4/RES/2005/35, 2005eko apirilaren 13a.

145 *Ibid.*, 15. paragrafoa.

146 *Ibid.*, 20. paragrafoa.

147 TEDH, *Hugh Jordan c. Reino Unido*, 2001eko maiatzaren 4a (102. apart.).

148 TEDH, *McCann y otros c. Reino Unido*, 1995eko irailaren 27a (161. apart.); TEDH, *Kaya c. Turquía*, 1998ko otsailaren 19a (86. apart.).

---

substantibotik bereizita, eta doktrina berezi bat finkatuz joan da¹⁴⁹. Jarraian azalduko ditugun ezaugarriak dituen ikerketa batek berebiziko garrantzia du, batetik, bizitzeko eskubidea babesten duen legedi nazionala benetan ezartzen dela ziurtatzeko, eta, bestetik, estatuko agenteak tartean diren kasuetan, heriotza izan bada dagozkion erantzukizunak argitzeko¹⁵⁰. Are gehiago, nahitaezko berraktibatze gaitasun hori guztia ahultzen duen ikerketaren edozein akatsek GEEAren (Giza Eskubideen Europako Auzitegia) gutxieneko estandarra urratzeko arriskua du¹⁵¹.

Ikerketa eraginkor batek, besteak beste¹⁵², heriotzaren arrazoa zehazteko gaitasuna eta erantzulea(k) identifikatzeko eta zigortzeko ahalmena ditu ardatz. Beraz, ikerketa bat eraginkorra izan dadin, aurrebaldintza da «egokia» izatea¹⁵³. Baliabideen betebeharrak bat da, baina ez dago lotuta interes legitimoak eta haren inguruan sortutako itxaropenak ase nahi dituen emaitzekin. Agintariak behartuta daude egitatei buruzko frogak lortzeko eta gauzatzeko arrazoizko urrats guztiak ematera, eta horren barruan sartzen dira, gure kasuan, zentzuzkoak izan daitezkeen beste eginbide batzuen artean, Gilbert Perreti deklarazioa hartzea¹⁵⁴ (2004an eskatu eta ukatu zen) eta *Naparraren* gorpuzkiak Mont de Marsanen bilatzea¹⁵⁵ —amaitu gabe. Aurrekoaren haritik, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak argi uzten du ikerketak azkar egin beharko direla, hori bai, ikerketa garatzea eragoz ditzaketen zailtasunak edo oztupoak sor daitezkeela jakinda¹⁵⁶. Urrunago joan gabe, agintari nazionalen praxi txarragatik ikerketa garatzen ari den moduari buruzko informazioak ematen ez dutenez, gerta liteke Auzitegiak ezin adierazi ahal izatea hartutako neurri batzuek denbora-baldintza hori betetzen duten ala ez¹⁵⁷.

Pentsatzekoa denez, egin beharreko ikerketa zehatza aldatu egingo da kasuaren inguruabarren arabera. Hala ere, inguruabarrak edozein direla ere, estatuko agintariak ofizioz jardun behar dute ezer dakiten unetik beretik, haien jarduna prozedura judiziala abian jartzeko familiakoek ekimenaren mende jarri gabe¹⁵⁸. *Naparraren* kasuan, eta 1982ko otsailaren 10ean Baionako Instrukzio Epaitegiak irekita zeuden eginbideak artxibatu zituenetik 1999. urtera arte, Espainian ez zen jarduera judizial handirik egon; izan ere, familiak, orduan, kereila bat jarri zuen delitua preskribatu ez zedin, Frantzia zazpi urte lehenago gertatu zen bezala.

Nolanahi ere, ikerketa eraginkor baten betebeharretik datozen eskakizun berezi horiek ez dira mugatzen egileak estatuaren agente diren kasuetara. Alderdi horri dagokionez *Yaşa c. Turquia*, *Salman c. Turquia* edo *Toğcu c. Turquia* kasuetan argitzen da betebeharrak ez dagoela mugaturik estatuko agente bat inplikaturik dagoela uste den kasuetara¹⁵⁹. *Menson c. Reino Unido* kasuan, GEEAk argitzen du norbaiten heriotza Estatuak zuzenean erantzukizunik ez izateak ez duela baztertzen GEEHren 2. artikulua aplikagarritasuna. Azken batean, ikerketa ofizial eraginkorra egin beharko dela pertsona batek egoera susmagarrietan bere

---

149 GEEA, *Varnava y otros c. Turquia*, 2009ko irailaren 18a (138. apart.).

150 GEEA, *Hugh Jordan c. Reino Unido*, 2001eko maiatzaren 4a (105. apart.).

151 GEEA, *Hugh Jordan c. Reino Unido*, 2001eko maiatzaren 4a (107. apart.); TEDH, *McKerr c. Reino Unido*, 2001eko maiatzaren 4a (113. apart.); TEDH, *Orhan c. Turquia*, 2002ko ekainaren 18a (335. apart.); TEDH, *Aktas c. Turquia*, 2003 apirilaren 23a (300. apart.); TEDH, *Tahsin c. Turquia*, 2004ko apirilaren 8a (223. apart.); TEDH, *Ramsahai y otros c. Holanda*, 2007ko maiatzaren 15a (324. apart.).

152 Adibidez, ikerketa eraginkor bat izan daiteke haren arduradunentzat “beharrezkoa” dena, hau da, pertsona independente eta inpartzialak egitea gertakarietan ustez inplikaturik dauden pertsonen buruzko ikerketa. Zehatzago, hierarkia- edo erakunde-mailako ikerketa independenteaz gain, ondorio praktikoetarako ere hala izan behar du. Horretaz gain, kontuan hartzekoa da ikerketek eta haien emaitzek behar adinako azterketa publikoa izan behar dutela, eta senideek parte hartzeko aukera izan behar dutela.

153 GEEA, *Ramsahai y otros c. Holanda*, 2007ko maiatzaren 15a (324. apart.).

154 Ikusi lekuko batek deklarazioa ez egitearekin erlazioatutako adibidea: GEEA, *Tanrikulu c. Turquia*, 1999ko uztailaren 8a (109. apart.).

155 Ikusi auzitegi-frogak ez biltzearekin erlazioatutako adibidea: GEEA, *Gül c. Turquia*, 2000ko abenduaren 14a (89. apart.).

156 LASAGABASTER HERRARTE (zuz.), *Convenio Europeo de Derechos Humanos. Comentario sistemático (3. ed.)*, Civitas, Iruña, 2015, 40. orr. Besteak beste ikusi GEEA, *Toğcu c. Turquia*, 2005eko maiatzaren 31 (111. apart.).

157 GEEA, *Vagapova y Zubirayev c. Rusia*, 2009ko otsailaren 26a (100. apart.).

158 RAINEY, WICKS & OVEY, *Jacobs, White & Ovey. The European Convention on Human Rights* (6th Ed.), Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 160; HARRIS, O’BOYLE, BATES & BUCKLEY, *Harris, O’Boyle, and Warbrick Law of the European Convention on Human Rights* (3rd Ed.), Oxford University Press, 215. orr.; GEEA, *Ilhan c. Turquia*, 2000ko ekainaren 27koa (63. apart.); GEEA, *McKerr c. Reino Unido*, 2001eko maiatzaren 4koa (111. apart.); GEEA, *Nachova y otros c. Bulgaria*, 2005eko uztailaren 6a (111. apart.); *Akpinar y Altun c. Turquia*, 2007ko otsailaren 27a (35. apart.).

159 GEEA, *Yaşa c. Turquia*, 1998ko irailaren 2a (100. apart.); TEDH, *Salman c. Turquia*, 2000ko ekainaren 27a (105. apart.); TEDH, *Toğcu c. Turquia*, 2005eko maiatzaren 31 (109. apart.).

bizitza arriskuan jartzen duten lesioak jasan dituela pentsatzeko arrazoiak daudenean. Gainera, ohartarazten du aipatutako oinarriko prozesu-eskakizun guztiak indar berarekin aplikatzen direla pertsona baten bizitza mehatxatzen duten erasoei buruzko ikerketa batean ("life-threatening"), heriotza gertatu ala ez¹⁶⁰. Desagerpen batean izaten den bizitzarako arrisku-egoera baten adibide bat izan daiteke gatazka-eremu batean pertsona bat identifikatu gabeko estatu-agenteek atxilotzea eta atxilotu dutela ez onartzea geroago¹⁶¹. Testuinguru horretan, hurrengo urteetan desagertuaren berririk ez izateak balioko du desagertuena bizitza mehatxatzen duten egoeretan gertatu dela uste izateko¹⁶².

Azken finean, Hitzarmenaren 2. artikulutik ondorioztatzen den ikertzeko betebeharrak ofizial eta eraginkorra oraindik non dagoen ez dakigun desagertutako edozein pertsonaren kasuetarako da¹⁶³. Aipatu berri dugun ildo horretatik, Estatuak ikertzeko duen betebeharraren nondik norakoak zehaztasun handiagoz ikusteko, gai horri buruzko zenbait erabaki interesgarri aztertuko ditugu labur-labur, hau da, 2. artikulua urratzeagatik estatuari zigorra ezarri dioten desagertze-kasuei buruzko zenbait erabaki.

Chipre c. Turquía kasu garrantzitsuan (2001)¹⁶⁴, Auzitegiak gogorarazten du ez dela desagertutako pertsona batek bizia galdu duela egiaztatzen duen frogarik behar egitateen kontakizuna argitzen duen ikerketa eraginkor baten betebeharra egon dadin. Aitzitik, litekeena da ikertzeko betebeharrak prozesala bizitzarako arriskutsutzat jo daitekeen testuinguru batean norbait desagertu zela dioen adierazpen eztabaidagarri batetik sortzea. Testuinguru hori, aipatutako kasuan, bat dator indar turkiar edo turkiar-zipretarrek atxilotu ugari egiten zituen garaiarekin (1974ko uztaila eta abuztua), non Turkiak egindako operazio militarretan atxilotu eta hilketa ugari egin ziren Zipreko iparraldean. Gutxienez, arrisku-giro iraunkorri eta beldurrari buruzko adierazleak zeuden, bai eta atxilotuek atxilotu izateagatik zituzten benetako arriskuei buruzkoak ere. Auzitegiak dio etengabe urratu dela GEEHren 2. artikulua, desagertutako zenbait greziar-zipretarren kasuan. Izan ere, agintari nazionalak ez dute inoiz ikerketa bat abiarazi desagertutako pertsonen senideen adierazpenak kontuan hartuta, hau da haien bizitzak arriskuan egotea onargarria zen egoeretan atxilotu eta desagertu zirela jakinda. Agintari nazionalak ez zuten espero izatekoa zen ikerketa eraginkorra bideratu, desagertutako greziar-zipretarrei zer gertatu zitzaien eta non zeuden argitzeko¹⁶⁵.

Baina Zipre Turkiaren aurka kasua Zipreko Gobernuak testuinguru horretan Turkiaren aurka jarritako demandatako baten amaiera baino ez da. *Varnava y otros c. Turquía* kasuan (2009)¹⁶⁶, desagerpenen kasuan ikerketa eraginkorra egiteko betebeharrari heldu zion berriz ere Sala Nagusiak. Epai horretan jasotzen diren interes ukazineko gaien artean, gutxienez bik banan-banan aipatzea merezi dute: 1) Heriotza presuntzioa; eta 2) Desagerpenak ikertzeko betebeharrak prozesalaren izaera eta ondorioak.

Lehenik eta behin, Giza Eskubideen Europako Auzitegiak Turkiako Gobernuak egindako alegazioei erantzuten die. Alegazio horien arabera, desagertutako pertsonak ustez hiltzat jo behar ziren, eta, horrenbestez, haien desagerpenak beren bizitzarako arriskutsuak diren egoeretan izan zirela ikertzeko betebeharra ere indargabetu egiten zen. Auzitegiak ondorioztatzen du, desagertutakoak 1974ko uda hartan edo gertakari haien ondoren hil zirela babesteko adinako oinarri zirkunstantzialik balego ere, hori ez litzatekeela oztopo izango demandatzaileek beren demandari eusteko, gertakariak ikertzeko betebeharrak eraginkorrik izan ez zelako. Are gehiago, ikertzeko betebeharra nekez amai daiteke gorpua aurkituta edo heriotza-presuntzioa izanda; izan ere, horrek zati batean bakarrik argitzen du desagertuari zer gertatu zitzaion. Arrazoibide-ildo honetatik, ondorioa argia eta zehatza da: "Desagertu eta hiltzeagatik erantzuteko betebeharra, bai eta

---

160 GEEA, *Menson y otros c. Reino Unido* (47916/99 eskabidea onartzeari buruzko erabakia), 2003ko maiatzaren 6a (1. apart.). Interes berezia du GEEAk *Toğcu c. Turquía* kasuari buruz adierazitakoak: "Auzitegiak irizten dio ez dagoela Ender Toğcu hil egin dutela esateko frogarik. Dena den, Auzitegiak uste du betebeharrak [GEEHren 2. artikuluan jasotako bizitzarako eskubidearen dimentsio «prozesalarekin» erlazionatutakoak] (...) ere aplikatzen zaizkiela pertsona bat bizitzarako arriskutsuak direla jo daitezkeen egoeretan desagertzen den kasuei" (guk egindako itzulpena eta azpimarra gehitua). Ikusi GEEA, *Toğcu c. Turquía*, 2005eko maiatzaren 31 (112. apart.).

161 GEEA, *Aslakhanova y otros c. Rusia*, 2012ko abenduaren 18a (101 apart.).

162 Ikusi GEEA, *Vagapova y Zubirayev c. Rusia*, 2009ko otsailaren 26a (86. apart.); TEDH, *Aslakhanova y otros c. Rusia*, 2012ko abenduaren 18a (101. apart.).

163 HARRIS, O'BOYLE, BATES & BUCKLEY, *Harris, O'Boyle, and Warbrick Law of the European Convention on Human Rights* (3rd Ed.), Oxford University Press, 214 orr..

164 GEEA, *Chipre c. Turquía*, 2001eko maiatzaren 10a.

165 *Ibid.*, 131-136 apart.

166 GEEA, *Varnava y otros c. Turquía*, 2009ko irailaren 18a.

---

edozein arduradun identifikatu eta epaitzeko betebeharrak ere (...), oro har, mantendu egingo dira”, denbora igaro arren eta desagertzeari buruzko datu gehiago ez izan arren, eta nahiz eta heriotza hori faktikoki uste izatekoa izan daitekeen (141-146. apartatutak).

Bestetik, Auzitegiak desagerpenen fenomenoak izaera iraunkorra duela azpimarratzen du bete-betean, eta haren ezaugarri bereizgarriak aipatzen ditu: ziurgabetasun-egoera, erantzukizunik ez hartzea, informazioirik eza, nahita ezkutatu ahal izatea, gertatutakoan itsutzea ez jakintasunagatik eta desagertutako pertsonaren ahaideek luzaroan jasaten duten atsekabea. Horregatik, heriotza dakarren beste edozein delitutan ez bezala, ikertzeko betebeharrak prozesalak iraun egingo du desagerpenaren inguruabarrak oraindik azalpenik gabe dauden bitartean. Hortik, bereaz, Zipre Turkiaren aurka kasuan (2001) GEEHaren 2. artikulua etengabe urratu dela esatea (147-149. apartatuak). Desagertzeen kasuetako ikerketak normalean froga-material gutxiarekin hasten direnez, funtsezko proben bilaketa nahiko atzeratu ohi da. Ildo horretatik, Estrasburgoko Auzitegiak ulertu du zentzuzkoa dela denbora-muga luzatzea, egindako ikerketan akatsak edo murrizketak direla-eta erantzukizunak eskatzeko¹⁶⁷.

Azkenik, adierazi behar da, halaber, Estatuak ikerketa ofizial eraginkor bat egiteko duen betebeharrak positiboaren ikuspegitik, alderdi prozesalari dagokionez askatasunerako eta segurtasunerako eskubideari buruzko 5. artikulua ere urratu daitekeela, hala badagokio eta modu osagarrian. *Varnava y otros c. Turquía* kasuan (2009) GEEAk hori bera aipatzen du, esaten duenean prozesuaren dimentsioari dagokionez GEEHren 2. artikulua urraketa izan dela adierazten duten ageriko ebidentziak daudenean, horrek adierazten duela GEEHaren 5. artikulua urratzen dela etengabe¹⁶⁸. Izan ere, ohikoa da GEEHaren 2. edo 3. artikuluari buruz GEEAren iristen diren zalantzetan, GEEHren 5. artikuluari dagozkion alegazioak ere ebaztea. Horrek zentzua du; izan ere, desagertutako pertsonaren askatasun fisikoari eta segurtasunari buruzko esku-hartze edo gainbegiratze judizial azkar batek, zalantzarik gabe, haren bizitzarako edo osotasun fisikorako kaltegarria izan daitekeen mehatxu bat detektatzen eta prebenitzen lagun dezake, eta horiek zuzenago daude babestuta GEEHren 2 eta 3. artikuluen bidez¹⁶⁹.

Desagerpenaren atzean daudenak Estatuako agenteak edo partikularrak izan ala ez, Estatuak neurri egokiak hartu behar ditu GEEHren 2. eta 3. artikuluetako eskubideak eta askatasunak urratzen dituen edozein interferentziaren aurrean babes nahikoa emateko. Halaxe xedatzen da *Storck c. Turquía* kasuan (2005); izan ere auzitegiari eskatzen zaio GEEAren 5. artikulua ere GEEAren 2. eta 3. artikuluetan jasotako noranzkoan eraiki behar dela. Hau da, Estatuaren prebentziorako betebeharrak positibo bat, herritar guztien askatasunaren babesarekin lotuko dena, agintariak badakiten edo jakin beharko luketen gabeziei aurre egiteko. Hala ez balitz, libre utziko litzateke atxilotetetan arbitrariotasuna¹⁷⁰.

3.2. Ikerketa eraginkorra egiteko betebeharrak tortura edo tratu anker/umiliagarriak debekatzeko berme gisa (GEEHren 3. art.): ondorioak biktimaren senideentzat

GEEHren 2. artikulua arabera, estatuak bizitza babesteko duten betebeharrarekin gertatzen den bezala, eta zehazkiago ikerketa eraginkor bat egiteko betebeharrak positiboarekin, GEEHaren 3. artikulua ere premisa horietatik abiatzen da, tortura eta tratu anker edo umiliagarriak jasateko debekua dimentsio «substantiboa» eraikitzeke, eta, aldi berean, debeku absolutu eta indargabetu ezinaren dimentsio «prozesala» eraikitzeke. Bigarrena da, berriz ere, txosten hau egiteko finkatutako helburuetarako garrantzia duena. Hala eta guztiz ere, GEEAren 2. artikuluko ikerketa ofizial eraginkorraren inguruko eskakizunek berdin balio dute, orobat, GEEAren 3. artikulurako ere; horrenbestez, azaldutakoa berriz ere ez errepikatzeke, komeni da GEEAren 3. artikuluan ematen den babesaren alderdi nabarmenenak eta berezianak ezagutzea haren dimentsio prozesalean, desagertze behartuen egoerei aurre egiteko. Gainerakoan, giza-

---

167 GEEA, *Aslakhanova y otros c. Rusia*, 2012ko abenduaren 18a.

168 GEEA, *Varnava y otros c. Turquía*, 2009ko irailaren 18a (208. apart.). Ikusi, orobat SCHABAS, *The European Convention on Human Rights. A commentary*, 229 orr.; RAINEY, WICKS & OVEY, *Jacobs, White & Ovey. The European Convention on Human Rights* (7th Ed.), Oxford University Press, Oxford, 2014, 244 orr.

169 Ikusi GEEA, *Aksoy c. Turquía*, 1996ko abenduaren 18koa (76. apart.); TEDH, *El-Masri c. Ex República Yugoslava de Macedonia*, 2012ko abenduaren 13koa (231. apart.); TEDH, *Husayn (Abu Zubaydah) c. Polonia*, 2014ko uztailaren 24koa (522. apart.).

170 GEEA, *Storck c. Alemania*, 2005eko irailaren 16a (101-102. apart.).

banakoek torturarik edo tratu anker edo umiliagarriak ez dutela izango ziurtatzeko, Estatuak hartu behar dituen neurri positiboak ere aldarrika daitezke eragile pribatu gisa jarduten dutenentzat¹⁷¹. Beraz, hemen xedatzen den guztia ez da soilik desagertze kasuetan nahasita egon daitezkeela uste den eta, ezbairik gabe, kasu gehienak hartzen dituzten estatu-eragileak izango, espektrorik edozein herritar edo herritar-talde ere hartuko baitu.

Dimentsio prozesalean GEEHaren 3. artikulua alegatuz GEEAra jotzeko agertokirik ohikoa, desagertze behartuek osatzen duten bezalako esparru mugatua, baldintza subjektibo oso bereziki uztartzen da, non, tartean, demandatzailea dagoen. Oro har, desagertutako pertsonaren ahaide batek sufrimendu-plus bat frogatu behar du, gertakariaren ikerketan inplikaturako agintariaren erakutsitako erreakzio eta jarrerekin zuzenean lotutakoa, horren berri jakiten duenean. Dirudienez, *Kurt c. Turquía* kasua (1998) litzateke arreta desagertzeetan jartzen duen garapen-ildo bati jarraitzen dion lehenengo kasua¹⁷². GEEAk aditzera ematen duenez, desagertuaren ama, agintari turkiarrek bere semeari buruz informaziorik ez emateak dakarren larritasun eta atsekabeak jota, bakarrik utzi zuten, eta, hori guztia, segurtasun indarrek atxilotu zutela susmatzen zela jakinda¹⁷³. Tratu anker eta umiliagarriaren biktima dela dio, eta GEEHaren 3. artikulua urratzen dela.

Hala ere, *Çakici c. Turquía* kasua arte itxaron beharko litzateke (1999) GEEAk *Kurt c. Turquía* kasuan islatu ez ziren printzipio orokor batzuk finkatzeko. Lehenik eta behin, Auzitegiak eskatzen du faktore partikularrik egon behar direla senidearen sufrimenduaren kalte emozionala hutsa gainditzen duen dimentsioa eta izaera ematen diotenak; nolabait ere, kalte emozional hori beti jasango dute horrelako gertaerak bizi dituzten senideek. Nolanahi ere, kalte emozional hori beti jasango dute horrelako gertaerak bizi dituzten senideek. Nolanahi, sufrimenduaren "normaltasun" atalase hori gainditu behar da, senideentzako muturreko egoera baten barruan. Eta estandar hori gainditu dela balioesteko, GEEAk zenbait elementu kontuan hartzea proposatzen du, baina zerrenda irekita uzten du. Hauek dira: a) desagertua eta senidea lotzen dituzten familia-loturak gertukoak izatea, gurasoen eta seme-alaben arteko lotura bereziki garrantzitsua izanik; b) desagertuaren eta senidearen arteko harremanaren inguruabar partikularrik; c) senitartekoak desagertuaren inguruko gertaerak ikusi zituen; d) senitartekoak desagertutakoari buruzko informazioa biltzeko orduan zer nolako inplikazio-maila izan zuen, eta agintariak nola erantzun zioten.

Baina sufrimenduaren plusa beharrezkoa bada ere, GEEHaren 3. artikulua urratzeko funtsa, dimentsio prozesalean, ezin da desbideratu eta desagertuaren bertan kokatu. Aitzitik, agintari nazionalen familiartekoari erakutsitako erreakzioa eta jarrera izan behar da sufrimenduaren iturria, behin kasuaren berri dutenean¹⁷⁴. Senitartekoaren ziurgabetasun-egoera oso lotuta dago desagertuak izan zezakeen zoriarekin, eta egoera horrek garrantzi handia du¹⁷⁵. Hori dela eta, GEEA ez da denboran asko luzatzen ez diren desagertuak balioesten hasten, eta joera handiagoa izango du, esate baterako, desagertua hilda agertzen den arte denboran luzatzen direnak balioesteko¹⁷⁶. Horretaz gainera,

---

171 Vlksi, adibidez, GEEA, *H.L.R. c. Francia*, 1997ko apirilaren 29a (40. apart.); GEEA, *A c. Reino Unido*, 1998ko irailaren 23koa (22. apart.); GEEA, *Z y otros c. Reino Unido*, 2001eko maiatzaren 10a (73. apart.).

172 Kasu honetan, Koçeri Kurt desagertuaren ama –turkiarra nazionalitatez– demanda bat jartzen du semea desagertu zelako. Dirudienez, terrorismoaren aurkako operazio batzuen esparruan ari ziren soldadu eta udaltzainek desagerrarazi zuten 1993an. Agintariak, halaber, demanda aurkez ez zezan saiatu ziren uneoro, bai izuri eginez, bai errua PKK (Kurdistan Langileen Alderdiak) erakunde terroristak egindako ustezko bahiketa bati botaz. Demanda jarri ostean, GEEHren 3. artikulua alderdi substantiboa argitzen du GEEAk errekurtsogilearen semeari dagokionez, bai eta dimentsio prozesala ere, errekurtsogileari berari dagokionez, biktima gisa. Lehenengoari dagokionez behintzat, Auzitegiak errekurtsogilearen aurka epaitzen du, ez baitzuen froga eztabaiazinik aurkeztu semeak tratu ankerra jasan zuela frogatzeko. Ez zen gauza bera gertatu GEEHaren 3. artikulua ustezko urratetan, dimentsio prozesalari dagokionez; izan ere, GEEAk ondorioztatu zuen Estatuak benetan urratu zuela artikulua hori.

173 GEEA, *Kurt c. Turquía*, 1998ko maiatzaren 25a (130-134. apart.).

174 GEEA, *Çakici c. Turquía*, 1999ko uztailaren 8a (98. apart.).

175 Izan ere, norbait atxilotu eta gero hilda agertzen denean, min handia eragin arren, gertaera horrek berak ere desegin egiten du senidearen ziurgabetasun-egoera, eta, horrenbestez, GEEAk ukatu egiten du GEEHaren 3. artikulua urratu dela. Era berean, GEEHaren 2. artikulua dimentsio substantiboaren nahiz prozesalaren urratzea gertatu dela jakitean, ez da GEEHaren 3. artikulua urratetarik balioesten. Ikusi HARRIS, O'BOYLE, BATES & BUCKLEY, *Harris, O'Boyle, and Warbrick Law of the European Convention on Human Rights* (3rd Ed.), Oxford University Press, 256. orr.; SCHABAS, *The European Convention on Human Rights. A commentary*, 171. orr. (irakurri zehazki 54. eta 55. oin-oharrak, era horretako epaien-zerrenda ikusteko).

176 Ikusi HARRIS, O'BOYLE, BATES & BUCKLEY, *Harris, O'Boyle, and Warbrick Law of the European Convention on Human Rights* (3rd Ed.), Oxford University Press, pp. 256-257; SCHABAS, *The European Convention on Human Rights. A commentary*, 171. orr. (irakurri zehazki 53. oin-oharra, era horretako epaien-zerrenda ikusteko).

---

praxi txar batek desagertuari buruzko egia jakiteko eskubidea ikertzeko zer eragin izan dezakeen azpimarratu du Auzitegiak. Eta ez soilik demandatzailearentzat edo desagertuaren familiarentzat, baita antzeko gertaeren biktimarentzat eta, oro har, publikoarentzat ere¹⁷⁷. Hain zuzen, GEEHaren 3. artikuluari dagokion ikerketa ofizial eraginkor batek eskatuko du biktimak modu batean edo bestean parte hartzea ikerketan, eta ikerketa injerentzia hierarkiako eta instituzionalik gabe egitea, praktikan. Informazio eza eta biktimaren sufrimenduari behar bezalako arretarik ez jartzea desagertzeari buruzko ikerketa desegokia dela erakusten duten ebidentziak dira¹⁷⁸.

3.3. Desagertze behartuen kasuan estatuarteko lankidetzan aritu beharra

Aurreko atalean esan den bezala, Estrasburgoko Auzitegiak argi eta garbi ezarri du Europako estatuek beren lurraldean izan diren legez kanpoko ustezko gauzatzeen ikerketa eraginkorra egiteko betebeharra dutela, eta betebeharraren prozesala hori, nagusiki, bizitzeko eskubidea babesteko betebeharraren substantibotik dator (GEEHaren 2. art.). Alde horretatik, arau orokor gisa, bizitzarako eskubidea desagertu edo urratu den estatua izango da, printzipioz, ikerlanaren erantzulea, ikertzeko betebeharra sortzeko egon behar den jurisdikzio-loturaren arabera (GEEHaren 1. art.)¹⁷⁹.

Hala ere, onartzen da, inguruabar berezi batzuetan, urraketarik gertatu ez den beste estatu batek ere bada ikerketa eraginkorra egiteko betebeharraren prozesala. Hemen interesatzen zaigunari dagokionez, azpimarratu behar da Auzitegiak, Sala Nagusi eran, duela gutxi, *Güzelyurtlu c. Turquia* [2019] kasuan hain zuzen ere, onartu duela “egoera berezi” bat dela estatu kide bateko agintariek beren lurraldetik kanpo gertatutako heriotza bati buruzko ikerketa judicial bat hastea, etxeko legeria kontuan hartuta¹⁸⁰. Kasu horietan, ikertzeko betebeharra eskumena onartu duen estatuaren eta prozedura bultzatu duen biktimaren senideen artean ezartzen da¹⁸¹. Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren jurisprudentzia aplikatuz, esan daiteke, beraz, *Naparraren* kasuan, Hitzarmenaren 2. artikulutik ondorioztatzen den desagertzea ikertzeko betebeharraren prozesala Frantziako eta Espainiako estatuei dagokiela.

Nolanahi ere, bereizi egin behar dira ikertzeko betebeharraren prozesala eta aztergai duguna bezalako kasuetan Europako estatuen artean lankidetzan aritzeko betebeharra. Lankidetzan aritzeko betebeharraren GEEAren jurisprudentzian oso onartuta dagoen betebeharraren positiboa da, eta Hitzarmenaren 2. artikulutik datorren ikerketa-betebeharraren prozesalaren parte da¹⁸². Bi noranzkoko betebeharra da; hau da, lankidetzaren eskatzeko betebeharra eta lankidetzaren errazteko betebeharra, beste estatu batek eskatzen duenean¹⁸³. Urraketa –kasu honetan, desagertze behartua– zer estaturen jurisdikziopean gertatu den hark egin beharko du ikerketa eraginkorra, eta kasu zehatz horretarako beharrezkoa den nazioarteko lankidetzaren eskatu beharko du. Hala, nazioarteko laguntza eskatzeko betebeharra kontuan hartu beharreko irizpideetako bat da estatu batek behar den arduraz ikertzeko betebeharra bete duen ala ez erabakitze orduan¹⁸⁴.

Kasu honetan, desagertzea Frantzian gertatu zela iradokitzen duen arren guztiak, badira zenbait inguruabar kasuari nazioz gaindiko osagai bat ematen diotena, *Naparraren* desagertzearen Espainiako erakunde parapolizial batek (BVE) parte hartu zuela adierazten duten zantzu handiak baitaude. Beraz, hipotesi hori

---

177 RAINEY, WICKS & OVEY, *Jacobs, White & Ovey. The European Convention on Human Rights* (7th Ed.), Oxford University Press, Oxford, 2014, 198-199. orr. (irakurri zehazki 126. oin-oharra, era horretako epaien-zerrenda ikusteko).

178 GEEA, *El-Masri c. Ex República Yugoslava de Macedonia*, 2012ko abenduaren 13a (184., 185. eta 192. apartatuak).

179 Ikusi, jurisdikzio-loturari dagokionez, TALMON: “*The Procedural Obligation under Article 2 ECHR to Investigate and Cooperate with Investigations of Unlawful Killings in a Cross-Border Context*” hemen: Bonn Research Papers on Public International Law 13 (2018). Adibidez: GEEA, *Rantsev c. Chipre y Rusia*, 2010eko urtarrilaren 7a, 243-244. apartatuak.

180 Sala Nagusiak adibide gisa jartzen du zenbait delituentzat jurisdikzio unibertuala onartzen duten edo nortasun aktibo edo pasiboaren printzipioagatik eskumena ezartzen duten etxeko arauak daudela: GEEA, *Güzelyurtlu c. Turquia*, 2019ko urtarrilaren 29a.

181 *Ibid.*

182 GEEA, *Güzelyurtlu c. Turquia*, 2019ko urtarrilaren 29a, 221. apart.; *Huseynova c. Azerbaiján*, 2017ko apirilaren 13a, 111. apart.

183 *Ibid.*, 229. apart.

184 *Ibid.*, 229. apart.

modu ulertezinean baztertu beharrean, Frantziako agintariek zehatz aztertu behar zuketean Espainiako indar parapolizialek pertsona bat desagerrarazi izana, eta, horretarako, Espainiako agintariei behar zuten laguntza eskatu, batik batik "kontu-garbitzearen" hipotesian oinarritutako ikerketek ez zituztenean desagertuaren nondik norakoak argitu, ez eta adierazi ere norena izan zitekeen desagertuaren ardura.

III

Ondorioak eta gomendioak

---

1. Zer gertatu zen. Gertakarien kontakizunak, ebatzi gabeko kasu bati dagozkion ziurgabetasunek ezartzen duten ezinbesteko zuhurtzia izanik ere, zenbait datu argi eta zalantzarik gabeko ematen ditu. Nahiz eta era hone-tako txosten batek nahi den ziurtasuna eman dezakeen ikerketa faktiko bat egitea jomuga ez duen, agerikoa da poliziaren ikerketa oso eskasa izan zela hasieratik, hainbestearino ezen esan baitaiteke Komando Autonomoen kontu-garbitzearen hipotesiari eman zaion indarrak oztopatzen duela ikerketa hura. Hipotesi hori seta ulertezint-zat jo daiteke, batez ere ez dagoelako ziurtasunik BVEk egin zuela dioen hipotesi-aukera bideragarriena serio-ski ikertu zenik. Eta hori guztia, talde parapolizialak gertatutakoa behin eta berriz bere gain hartu zuen arren eta gertaerak izan eta hilabete gutxira ikerketak gelditu egin ziren arren. Horrek guztiak garrantzia berezia hartzen du, baldin eta estatuko agintaritzek desagertze behartu bat dela susmatzen denean berehala eta erabakitasunez erantzuteko duten betebeharrarekin erlazioztatzen bada. Utzikeria hori are nabarmenago geratzen da, egiazta-tuta geratu baita Espainiako agintariei ere ez zitzaizela laguntzarik eskatu gertatutako egintza larri horiek ikertu eta argitzen saiatzeko. Zoritxarrez, 1999. urtetik aurrera Espainiako agintariak esku hartzen hasi zirenean ere, ez zuten espero eta nahi zen jarrera proaktiborik izan, baizik eta, kasurik onenean, pasibotasuna agertu zuten akusazio partikularraren ekimenen itxaropenaren aurrean, eta, okerrenean, eginbideak egiteko proposamenak oztopatu zituzten. Horrek guztiak, oinarritzko berme prozesal gisa ikerketa eraginkor bat egiteko betebeharrari buruz Giza Eskubideen Europako Auzitegiak egindako interpretazio-erregelari bizkarra eman izanaren itxura du.

2. Desagerpenari buruz gaur egun zer dagoen. Gertaerak ez dira iraganekoak, eta desagerpena ezin da gaur egungoa ez denik esan. Gaur egun, Jose Miguel Etxeberria Naparra non dagoen jakin gabe jarraitzen dugu. Eta horren ondorioz, falta horren sufrimenduak bereziki eragiten die hurbileko senideei, bereziki Ene-ko anaiari; izan ere, gurasoen heriotzen ondoren, lehenik bere aitarena, Patxi Etxeberriarena, 2006an, eta, berriki, bere amarena, Celes Alvarezena. Jose Migel semea aurkitzeko erabaki irmo eta nekazezinaren on-doren hil ziren biak. Naparra non dagoen jakiten ez den bitartean, jokabidearen antijuridikotasuna, teknikoki, zabaltzen eta delitua egiten jarraitzen da. Azken batean, kasua desagertze behartu bat izan dela onartu denez eta, beraz, Nazio Batuen iritziz, krimen preskribaezina denez, argi eta garbi esan daiteke ikerketarik eza ez dela iraganeko azterketa bat, baizik eta egungo erreibindikazio bat, agintari eskudunak eta gizarte osoa zuzenean konprometitzen dituen.

Hori dela eta, ulertezina eta axolagabea dirudi Frantziako Justiziak atzeratzen ibiltzea Las Landaseko A ere-muan oraindik ere egiteke dagoen ikerketa, nahiz eta Francisco Etxeberria mediku forentseak behin baino gehiagotan adierazi duen, bere ustez, probableagoa zela han lurperatuta egotea, 2017an indusketa egin zen lekuan baino. Desagerpen bat konpontzeko benetako aukera dagoela ikusita, hainbeste hamarkada etengabeko oztopoei aurre egiten eta borroka judizialean igaro ondoren, onargarria al da atzerapen hori eta halako eginbide zehatz bati bultzadarik ez ematea?

3. Erakunde-jarduerak. Aurreko gogoeta kontuan hartuta, ekintzarik eza justifikatzeko ahalegin orok zailta-sun erantsia dakar egitarako eta justiziarako eskubidea gauzatzeko, eta hori onartezina da, bai juridikoki, bai gizakiei dagokienez. Eta hori argiago ikus daiteke, agian, gertaerei buruzko gogoeta gaur egungo edozein desagertze-kasutan izaten dugun sentsibilitatetik abiatuta egiten bada. Ez da onargarria etsipena eragin behar izatea desagerpena zigorgabetasuna bermatuta zegoela zirudien garai batean gertatzeak. Agintariak ahalegin berezia egin beharko lukete gertakariak hedatzeko, zuhurtziaz eta erantzukizunetz betiere, egiazta-tu gabeko baina ikerketa-ildo berriak aurkitzen lagun dezaketean alderdiak barne. Desagerpena –gaur egun-go, sufrimenduak jarraitzen duelako– irudimen sozial eta politiko-instituzionalean ere eguneratu egin behar da, iraganetik erreskatatu, injustiziaren kontzientzia aktiba dadin, egia bilatzeko akuilu berritu gisa.

Baina, horren orde, Estatuak ez du Naparra terrorismoaren biktima gisa aitortu ere egin, eta horretarako gertatutakoari buruzko ziurtasunik ezaz baliatzen da, jakin gabe geratu delarik desagertzearen gertaera nagusi, erreal eta egiaztagarriaren garrantzia eta lehentasuna zenbatekoa den.

Desagerpenei buruzko aurreko beste txosten batzuetan adierazi den bezala, bide judicialari benetako bult-zada emateaz harago, agian komenigarria litzateke Euskadiko botere publikoen egutegi ofizialean egun bat ezartzea urtean, desagertuta jarraitzen dutenak gogoratzen jarraitzeko, ahaztu ez ditzagun eta gertatu zena bidegabea izan zela aitortzeko. Gerora, hain zuzen ere 2010eko abenduaren 21ean Nazio Batuen Ba-tzar Nagusiak onartutako Ebazpenaren bidez, martxoaren 24a “Biktimen duintasunari eta giza eskubideen urraketa larriei lotutako Egia Jakiteko Eskubidearen Nazioarteko Eguna” izendatu zen, eta, beraz, egun aproposa izan daiteke urtero desagertuak gogoratzeko, eta ahalegin efikaz eta benetakoak egin daitezen eskatzen jarraitzeko, gutxienez non dauden jakin dadin.

4. Herritarren laguntza. Gustatuko litzaiguke txosten hau baliagarri izatea oraindik bizirik dauden eta gertaera horiei buruzko informazioa duten pertsonen informazio hori, modu anonimoan bada ere, azalarazteko, gaur egun oraindik sortzen ari diren sufrimenduaren zati bat, ahal den neurrian behintzat, arindu ahal izateko. Horrenbestez, eta aurretik beste desagertzen batzuetarako egindako proposamenarekin bat etorritik, erakundeek jarduerari-ildo proaktibo bat abian jartzea gomendatzen da, desagertzen horietan zer gertatu zen gaurkotuta jakin dadin eta herritarrei laguntza eskatzera jo dadin, benetan zer gertatu zen jakiteko bidea eman dezaketenean datu berria ager daitezenean edo, gutxienez, Jose Miguel Etxeberriaren gorputza non dagoen jakin dadin. Hauxe da informazio hori jasotzeko eskura jarri dugun helbide elektronikoa: desagertuak@euskadi.eus

5. Gogora. Azkenik, txosten hau hedatzea gomendatzen da eta Gogora Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuan gordetzea beste desagertze-kasu batzuekin batera, hala nola, Perturri buruzko txostenarekin eta Coruña hiru gazteen desagertzenari buruzko txostenarekin batera –2017an eta 2018an egin ziren, hurrenez hurren–, bai eta herritarrei zuzendutako informazio-kategoria partikular eta bereizi bati atxikitzea ere, argi azal dadin iraganeko izandako gertaera bidegabeak eta oso mingarriak direla, baina oraindik giza eskubideen urraketa larriak eta egungoak izaten jarraitzen dutela, eta desagertzetik urrun daudela.

Kontsultatutako dokumentuen zerrenda

---

1. 66/80 Ahozko Prozesua, Baionako Instantzia Handiko Auzitegian egina (Paueko Apelazio Auzitegia)

2. Nazionalako Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren 245/1999 Aurretiatzko Eginbideak
  - 2.1. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 1999ko urriaren 1ekoa.
  - 2.2. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren probidentzia, 2001eko urtarrilaren 14koa.
  - 2.3. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2003ko apirilaren 28koa.
  - 2.4. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2003ko maiatzaren 30ekoa.
  - 2.5. Auzitegi Nazionaleko zigor-arlo salaren autoa (3. sekzioa), 2003ko abenduaren 3koa.
  - 2.6. Auzitegi Nazionaleko zigor-arlo salaren autoa (3. Sekzioa), 2004ko urriaren 4koa.
  - 2.7. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2004ko martxoaren 31koa.
  - 2.8. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2016ko urriaren 13koa.
  - 2.9. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2018ko martxoaren 1ekoa.
  - 2.10. Auzitegi Nazionalaren Instrukzioko 2. Epaitegi Zentralaren autoa, 2018ko martxoaren 22koa.
  - 2.11. Auzitegi Nazionalaren 254/18 autoa, 2018ko maiatzaren 8koa.